

Bratje Novakovič

Prodaja v steklenicah in
pisarna:

Ljubljana,
Stari trg št. 15.

lastniki vinogradov
na otoku Braču in
v Makarskem pri-
morju v Dalmaciji

Skladišče in prodaja na
debelo

Spod. Šiška
Vodnikova cesta.

priporočajo svoja domača, izvrstna namizna, dezertna, krvna, črna;
rudeča in bela

dalmatinsko žganje,

tropinovec, dalmatinski vinski konjak in dalmatinsko olivno olje,
po neverjetno nizkih cenah.

Razpošilja se

v posodah po 100, 300 in 600 litrov. — Kdor pošlje svojo posodo dobi vino mnogo
ceneje. — Vzorci in ceniki zastoj in poštnine prosto.

dalmatinska vina,

Josipina Schumi

tovarna sladčic in kanditov

v Ljubljani.

Vsakovrstne času primerne pred-
mete, kakor:

čokolado,

Vse v izborni kakovosti ter po
kolikor mogoče nizki ceni.

Priporočam p. n. čast. gosp. trgovcem
in slav. občinstvu svojo največjo, naj-
cenejo zbirko sladčičarskih izdelkov.

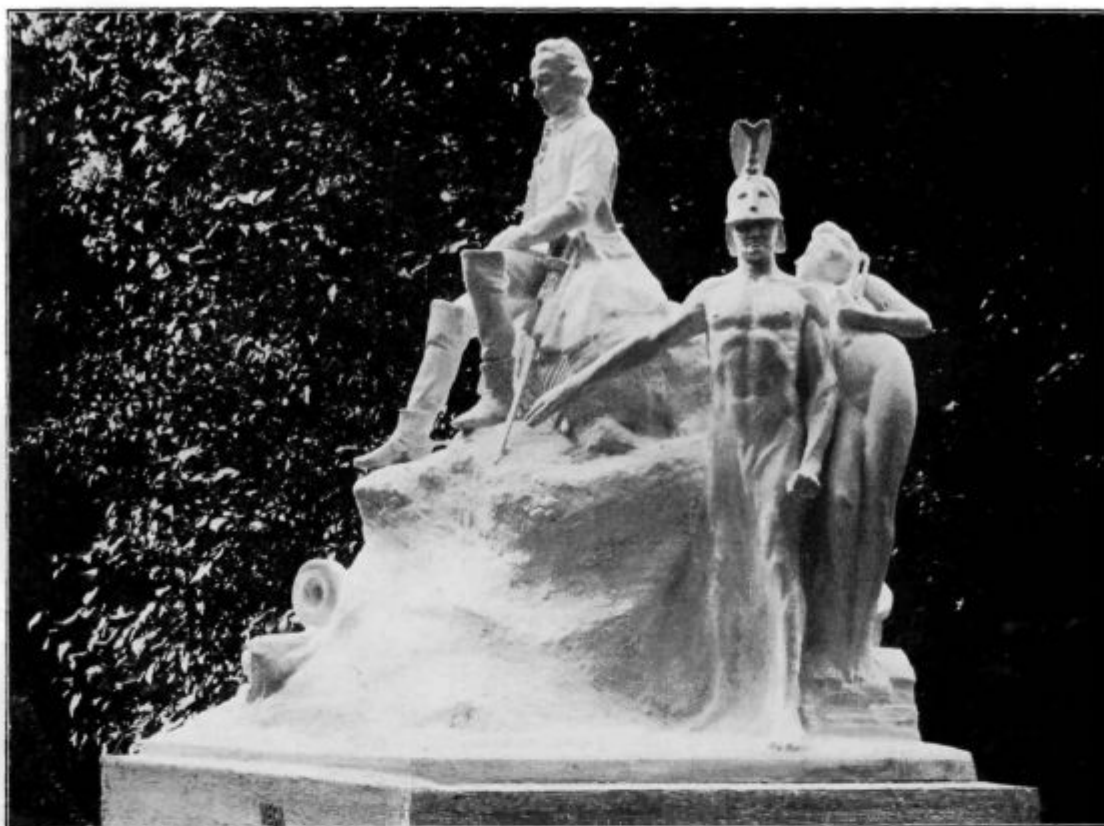
fine bonbone,
pecivo itd.

Privatna naročila izvršujem točno ter le proti poštnem povzetju.

ŽENIŠEK: ŠTUDIJA.

IVAN ZAJEC: SPOMENIK JURIIJA VEGE.

O SVETOVNIH JEZIKIH.

Spisal ruski drž. svetnik vseučil. prof. dr. V. pl. Šercl.

Zivimo v dobi vseh mogočih iznajdb in izumkov. Vsaka umetnost, vsako znanstvo se ponaša z mnogoštevilnimi izumki. Tudi praktični jezikoznanci nočejo zaostajati za drugimi in si prizadevajo, da bi izumili jezik, ki bi veljal pri vseh narodih.

Preteklo stoletje nam je poklonilo med drugimi tudi več umetnih svetovnih jezikov, med katerimi zavzema prvo mesto „volapük“ ker je boljše in skrbneje sestavljen, nego drugi umetni jeziki. Vzlic temu nima volapük nobene prihodnosti. Pred 20 leti je stal na vrhuncu svoje slave. Tedaj so mu prorokovali sijajno bodočnost; potem pa je polagoma pojemale navdušenje in sedaj živo-tari komaj v nekaterih časopisih in društvih ter bo gotovo kmalu izginil popolnoma.

Izumniki umetnih svetovnih jezikov imajo navadno preveliko domišljavost brez potrebne znanstvene izobraženosti.

V Pragi je prišel k meni pred nekoliko leti mlad gospodek z obsežnim rokopisom.

„Izumil sem“, pravi, „čisto nov, jako praktičen svetoven jezik, ki si ga vsakdo lahko osvoji v kratkem času. Prosim vašega posredovanja, ker potrebujem pokroviteljev med učenjaki, da bi priporočali in širili moj svetovni jezik!“

No, ta gospodek, mislim si, nima gotovo niti praktične izkušnje niti mnogo skromnosti. Vzamem rokopis. Površno ga pregledam in se takoj prepričam, da je to jako žalosten umotvor, ker je bilo videti, da pisatelj nima pojma o bistvu jezika.

Vprašam ga: „Kako se v vašem svetovnem jeziku izraža stavek: „Izgovor tega umetnega jezika se mi zdi precej težaven . . .?“

„Dovolite“, pravi, „prej moram pogledati v svoj rokopis, da si poiščem vse potrebne besede za ta stavek“.

„Saj ste vendar izumnik tega jezika“, pravim, „in vzlic temu, kakor vidim, ga poznate precej malo. Kako morete pričakovati, da bi se drugi ljudje učili vašega jezika, ko ga sedaj še asmi tako slabo poznate?“

Nič mi ni odgovoril, zgrabil je svoj rokopis ter odšel precej nezadovoljen in celo razžaljen. Takih čudakov sem videl precej mnogo v svojem življenju.

Mnenje, da morajo svetovni jeziki imeti mnogo oblik, je docela krivo. Zgodovinski razvoj vseh naših jezikov obstoji namreč v tem, da se povsod odstranjujejo mnogoštevilne oblike, kot nepotrebno pritežje.

Jezik ni ustvarjen zato, da bi se šopiril z množico nepotrebnih oblik, ampak zato, da bi izražal naše misli kratko in jasno: čim manj sredstev rabi jezik v dosego tega namena, tem boljši in popolnejši je. Bogastvo in izvanredno obilnost slovniskega gradiva nahajamo dandanes samo v jezikih neomikanih narodov in divjakov. V tem oziru lahko navedem prav poučne in obnem presenetljive vzgleda.

V avstralskem časopisu „Sidney News“ sem čital popis naslednjega prizora v šoli. Profesor grščine vpraša sedemnajstletnega dijaka, avstralskega domačina: „Povej mi, kaj pomeni „ededoka v grškem jeziku“. — Dijak odgovori: „Ededoka je pretekli čas od glagola esthio in pomeni jedel sem“. — „Dobro“, pravi profesor, „povej mi pa, kako se to izraža v tvojem avstralskem jeziku!“ — Dijak premišljuje nekaj časa, potem pa odgovori: „Povejte mi, prosim, v katerem preteklem času naj izrazim to? Saj imamo mnogo preteklih časov: današnji pretekli čas, včerajšnji pretekli čas, predvčerajšnji pretekli čas, malo pretekli čas, davno pretekli čas, prav davno pretekli čas“ ... — „Dovolj, dovolj!“ seže mu profesor v besedo. „Povej nam to v današnjem preteklem času!“ — Dijak se zopet malo zamisli, potem pa reče: „Ne zamerite, gospod profesor, da zopet vprašam: v katerem današnjem preteklem času naj to izrazim?“ — „Kaj“, vpraša profesor presenčen, „ali imate še tukaj nekoliko posebnih časov?“ — „Da“, pravi dijak, „precej mnogo. Če se je dejstvo vršilo danes pred eno uro, imamo za to poseben čas in mnogo oblik; če se je vršilo dejstvo danes pred dvema urama, imamo za to drug čas in druge oblike; če se je vršilo dejstvo ... — „Poberi se mi odtod, potepuh“, vzklikne profesor, „saj imam že omotico! To je nekaj groznega, tvoj jezik!“

Profesor bi se bil gotovo še mnogo bolj zgražal, ko bi bil vedel za ogromno bogastvo ameriških jezikov.

Saj sem v algonkinskem jeziku na podlagi izvrstnega spisa — Schoolkraft „Indien-Tribes“ (indijanska plemena) naštel pri jedinem glagolu wob (videti) 15 tisoč oblik.

A to vse ni še nič. To je prava ničla proti sa-haptinskemu jeziku, v katerem je Hurlbutt, jeden najboljših poznavalcev indijanskih jezikov, izračunal, da tvori tam vsak glagol lahko 17 milijonov oblik. Spregati v onem jeziku katerikoli glagol zahteva po njegovem mnenju 3 mesece naporenega truda, in bi zapisane oblike lahko napolnile več debelih knjig!

Ali je to bogastvo jezika? Gotovo ne! — nasprotno, to je grozno ubožstvo, kar neverjetna, basnoslovna logična onemoglost!

Indijan, kakor pravi otrok, išče in ne nahaja za nove pojme primernih izrazov. Za vsako malenkost mora imeti veliko oblik in še več besed. Posestne zaimke n. pr. spaja z dotičnimi samostalniki v nerazdružljive besede in na tak način neizmerno obtežuje svoj jezik. Imenitni jezikoslovec in učenjak Morgan se bridko pritožuje glede ogromnih težav pri učenju indijanskih jezikov.

„Ko sem vprašal Indijana iz plemena Ahahnelinov“, tako pripoveduje Morgan, „kako se zove v njegovem jeziku oče, mi je odgovoril: „Tad, pukul, nimra, pejša“. — „Počasi, počasi, pravim, tega ne razumem, kaj pa je to?“ — On mi reče: „Tad“ je moj oče, „pukul“ je tvoj oče, „nimra“ je njegov oče, „pejša“ je naš oče“. — „I, tega mi ni treba“, pravim; „povej mi, kako se glasi v vašem jeziku beseda, ki pomenja kratko „oče?“ — „Take besede nimamo“, me osorno zavrne Indijan ter odide. — Zbrane Indijane sem vprašal, držec klobuk v roki: „Kako se pravi temu?“ — „Tvoj klobuk“, mi odgovore. Denem klobuk na glavo svojemu sosedu Indijanu in ga vprašam: „Kako pa se zove to?“ — „Moj klobuk“, reče. Vzamem torej klobuk in ga denem tretjemu Indijanu na glavo, a vprašam prvega: „Kako se pravi temu?“ — „Njegov klobuk“, odgovori. Ves obupan vržem klobuk na tla in vprašam Indijane: „Kako se pa pravi temu sedaj?“ — Odgovore mi: „Ne moremo povedati, saj ne vemo, čegav je klobuk!“

To vse predočuje izvanredno omejenost Indijancev.

V Odesi na vseučilišču sem imel med svojimi poslušalci tudi nekoliko Kazikumükov. To so kavkaški hribovci iz Dagestana. Bili so prav pridni. Občeval sem mnogo ž njimi in se priučil njihovem jeziku, čegar slovnico sem tudi spisal ruski. Vedno sem strmел nad ogromnim bogastvom tega neznatnega, zakotnega jezika. Mi imamo n. pr. 3 spole: moškega, ženskega in srednjega; oni pa imajo 18 spolov med drugim tudi za take besede, kakor na primer: zambar

(samovar), šajtan (hudič) in nuskul (nevesta). To se mi je zdelo prav čudno. Zato sem vprašal svoje dijake: „Kako to, da imate za take pojme poseben spol?“ — Razložili so mi stvar takole: „Zambar (samovar) je predmet, ki smo ga dobili od Rusov. Zato se nam zdi vedno jako sumljiv, posebno kadar v njem voda vre, da v njegovi notranjščini vse žvižga, žvrgoli in žlobudra! Mislili smo si: to je gotovo nekaj začaranega, in zato smo mu dali poseben spol. Šajtan (hudič), je prezirano, zaničevano, in pri tem opasno bitje. Ta je nevaren, smo si mislili, in bi bil jako razžaljen, ko bi ne imel svojega posebnega spola. Zato smo mu ga tudi dali. Deklica, brž ko postane nuskul, namreč nevesta, izgubi vso pamet in postane čisto nenormalna. Zato smo jej iz samega sočutja dali poseben spol. Šele ko se omoži, ima pravico prištevati se zopet pametnim bitjem ženskega spola.

To so prav čudne posameznosti in vendar bistveno vplivajo na razvoj jezika.

O lepoglasji imajo izumniki umetnih jezikov navadno prav krive pojme. Vsak izumnik smatra svoj umetni proizvod jako lepoglasnim in pozablja ali celo ne ve, da je lepoglasje prav tako, kakor vsi vtiski naših čutil, subjektiven in odnosen pojem.

Absolutnega lepoglasja v jezikih pravzaprav ni. To je prav tako kakor s pojmom lepote. Kakšno raznomiselnost razodevajo vsi narodi v svojih mnenjih, v svoji sodbi o ženski lepoti! Kar je pri enem narodu grdo, je pri drugem lepo in naopak.

Že Turgenjev pravi, da ima ruski kmetič svoje posebne pojme o ženski lepoti, da si ne more predstavljati ruske krasotice drugače nego s širokimi, debelimi petami. Indijski pesniki so za starih dob opevali samo one ženske, ki so imele kakor race in gosi gugasto hojo, glas kakor kukavica in debele noge kakor slon. Na Kitajskem smatrajo za krasotico tisto žensko, ki ima ozko, majhno čelo, štrleče ličnice, viseča ušesa, koničast podbradek, debele ustnice, hruško namesto nosa, pri tem majhne, drobne, skoraj bi rekel, mikroskopične nožice. To gotovo ne odgovarja našim idejalom lepote.

Na Sijamskem se je pred nekoliko leti predstavila pri dvoru znatna krasotica, soproga angleškega veleposlanca. Ko je po končani predstavi francoski dostojanstvenik vprašal sijamskega uradnika: „No, kako vam ugaja naša evropejska

krasotica?“ je Sijamec zganil z ramami, porogljivo se nasmehnil in rekel: „Krasotica? — kaj še! Saj ima tako kodrasto glavo kakor koštrun in tako bele zobe kakor mlada koza!“ — Na Sijamskem si namreč dame barvajo svoje zobe z raznimi praški, da bi postali rudeči ali črni, in šele potem imajo pravico prištevati se krasoticam.

Lepoglasje sloni na akustičnih dojmih in vtiskih, ki so povsod jako različni. Kolikokrat sem vprašal zastopnike raznih narodov glede tega predmeta in zmerom sem dobival različne, časih celo naravnost nasprotujoče odgovore. Angleški učenjak Prendergast mi je rekel: „Čuditi se moram vašemu vprašanju! Že toliko časa ste v Angliji in vendar še ne veste, da je naš angleški jezik v vsakem oziru jako lepoglasen. Vzemite n. pr. stavek: I thiuk you are rather thirstg at this thick weather! Ali ni to lepoglasno?“ Tedaj sem bil drugega mnenja; sedaj pa se z njim strinjam popolnoma, vsaj, kolikor se tiče njegovega subjektivnega stališča. Na Kitajskem smatrajo za vzor lepoglasja naslednje tri stavke: „Örh, urh, rh“ (dva otroka se jočeta); potem stavek: „Miao, miao, miáo miaó“ (lep maček mijavka izvrstno); in naslednji stavek: „Čung, čang čin čen čon“ (vsi visoki uradniki se izprehajajo na vrtu.) Nam se zdi to smešno, Kitajec pa je ves zamaknjen v izgovarjanju takih stavkov.

Bušmani in Kafri so mi navajali med lepoglasnimi stavki posebno naslednjega: „Dgmm krrhl dllh khrran“ (močan lev spi podnevi.) Ko sem ponavljal ta stavek, vpričo drugih Bušmanov, so vsi iz same zamaknjenosti, iz samega veselja hrupno mlaskali z jeziki. Jaz sem se komaj držal resno.

Tukaj pač ne najdem lepoglasja, si mislim; morda pa ga najdem tam, kjer prevladujejo samoglasniki. Vprašal sem torej svojega samoanskega prijatelja, trgovca iz Whitechapela: „Povejte mi nekaj lepoglasnega iz polineškega jezika“. Trgovec mi reče: „Au ui ui ui ue“ (jaz se sedaj tresem.) — „No, to ni nič“, pravim; „povejte mi nekaj lepšega“. — Malo pomisli in reče: „E-e-e-e i-i-i o-o u-i-u“ (pravim Vam, bodite tako prijazni in ne jezite se.) Tu sem torej videl, da kopicenje samoglasnikov lepoglasje krha in pospešuje zlozvočje!

Sploh mora priti vsak izveden jezikoslovec prej ali slej do prepričanja, da je vsak jezik subjektivno lepoglasen, če se le izgovarja s pravim, čisto narodno-idijomatičnim naglasom.

(Konec prii.)

AJDUKIEWICZ: KURD.

SREČA.

Spisal Ivan Cankar.

(Dalje.)

In kmalu, ko je upihnil luč, je prišel do zanimivega spoznanja.

Kdo si ti, Helena?

Zgodilo se je nekaj čudnega z menoj. Okostnik brez življenja romam po ulicah, pijem čaj, berem celo knjige pri luči. Moje življenje, kolikor ga je še bilo, pa se je poslovilo od mene ter se odpravilo po stopnjicah na cesto. Tako je zdaj moja naloga, da hodim za njim, da ga ne izgredim . . . Komaj da sem se zavedal prej svojega življenja, nisem ga videl, ne mogel bi ga otipati. Zdaj pa sem ga ugledal nenadoma, objel bi ga lahko in poljubil. In krasno je, kakor si nisem mislil. Oči — velika dva temna kresova, visoko plapolajoča v daljavi, za večernimi sencami. Pod težkimi rjavimi lasmi kloni glava, kloni beli obraz, smehljajo se ustnice nezavedno — narahlo, kakor se zganejo na oltarju ustnice Matere božje, kadar se ozre nanjo plaho oko . . . In tako sem vstal in sem šel za njim, kamor so ga vodili koraki . . .

Vstal je in je šel za njo, ki je hodila z lahnimi koraki križem po ulicah. Hodila je kakor v topli sobi po mehki preprogi in vendar je bil zunaj mrz in je bil nepriazen večer. Ni postala, ni se ozrla; zdelo se mu je, da se njene noge ne dotikajo mokrega tlaka; vzplapolavalo je krilo, na klobuku je vztrepetal pajčolan . . . Ob oglu je pospešil korake, da bi je ne izgredil — strašna mu je bila misel, da bi ostal nenadoma sam sredi temne ulice. V tistem hipu bi omahnil, sunila bi ga burja s silno pestjo, zakrohotala bi se mu v obraz in zgrudil bi se v blato . . . Prevelika je razdalja med njima in preveč so nerodne, preveč so že trudne njegove noge; neokretno stopajo po spolzkem tlaku, spotikajo se, opletajo se druga ob drugo. In sapa je težka, lije sunkoma v usta kakor mrzla snežnica, lega ledeno na prsa . . . Neusmiljeno je življenje, glej, ne ozre se, ne postoji za trenotek, da bi si človek oddahnil, naslonil se malo ob zid . . . Ni ga mogoče dohiteti in če bi pal človek zdajle na kolena, vzdignil roke v proseči molitvi, ne postalo bi; z lahkimi koraki bi stopalo dalje, kakor da bi hodilo po mehki preprogi, v toplo zakurjeni sobi . . .

Ni več mesta, ni več ulic, v temo so se pogreznila poslopja. Vsenaokoli prazna pokra-

jina; dolga ravna cesta do obzorja in ob cesti samotno drevje, stokajoče v vetru. Da bi človek varno stopal, da bi bila tiha, gorka, poletna noč! Do gležnjev se vdirajo noge v blato, preko pokrajine reže veter s silno koso; že je ranjen ves obraz, roke krvavé; izza oblakov se je zasvetilo, zasvetila se je kosa nad pokrajino, prsa se ji vzpenjajo naproti . . .

Saj je v žilah še nekaj kapelj krvi in hoditi je treba, dokler ne pade slučajno poslednja kaplja na tla. Strah je bil v srcu manjši, tišji, spreminjal se je v topo udanost. Hoditi je treba, dokler ne pade na tla poslednja kaplja! Zakaj cilja ni . . . Razdalje samo sto korakov, samo petdeset morda, ali manjša nikoli. In zmirom dalje, zmirom za njo, ki stopa lahko po preprogi; počitka ni, zgruditi se ni mogoče, dokler ne kane poslednja kaplja . . .

Glej, hiša ob cesti, zasvetilo se je nezagrnjeno okno. Na mizi gori svetilka, za mizo sedi človek, kadi iz dolge pipe, žena mu sedi nasproti; mlada je še in lepa, od luči so rdeča in svetla njena lica . . . Sedi človek, kadi iz dolge pipe in se ne gane. Kdo si ti, ki je tako miren tvoj obraz, ti, ki počivaš, ko je še krvi v tvojih žilah? Ne ozre se, v neizmernost vodi ravna cesta, nikjer ni hiše, v daljavi je ugasnilo okno . . .

Razširila se je pokrajina, vzdignili so se holmi, gore so se vzdignile; odprlo se je nebo in je zasijalo v čudežni svetlobi. Kam te vodi cesta, kam te dvigajo peroti? Razpel se je bil pajčolan, zafrfotal je v zraku kakor bele peroti, kakor spomladanska megla . . . Ozri se, postani! . . .

Iztegnile so se roke, noge so omahnile in zgrudil se je na kolena. V tistem trenotku je kanila iz ust kaplja krvi, pomešala se je z blatom in omazal si je čelo, ko se je dotaknil tal . . .

Tako je, o Ilija, treščil na zemljo tvoj zlati voz . . .

Zavzdihnil je trudno, vroče kaplje so mu lile po obrazu, mokre so bile razgaljene prsi . . . In zgrudil se je v težko spanje brez sanj.

*

Ob tistem času se je Jože Gorjanec napravljal spat. Počasi je odvezoval kravato, stal je pred ogledalom in si je odpenjal ovratnik, položil je uro na mizico poleg postelje, — vse po

vrsti in mirno. Luč je obsevala prijazno, dostojno opravljeno izbo, ki se ji je poznalo na prvi pogled, da stanuje v nji resen in soliden človek.

Odvezal si je bil kravato in si odpel ovrtnik, nato je postal sredi sobe pred ogledalom. Čuden je bil njegov obraz, otroški in skoro smešen: po rdečih polnih licih so tekle debele solze, nabirale so se ob ustnicah in kapale od okrogle obrbite brade na tla.

Ko je sedel, da bi si sezul čevlje, mu je glava omahnila, sklonil se je globoko in si je zakril obraz.

Franc se je poslavljal. Mrak je že bil in povečerjali so; hodil je po sobi z nemirnimi koraki, odgovarjal je samo napol in razmišljen. Pogledal je časih na uro, kazalec se ni hotel premkniti.

„Kaj ti ne bo mraz v tej tenki poletenski obleki?“ je prašala teta Mara. Morda je hotela prašati kaj drugega, večji strah je bil v njenih očeh nego v njenem glasu.

„Kaj mi bo mraz! Samo zategadelj nosim suknjo, da bi ljudje ne rekli, da je nimam . . . Kaj ne zaostaja ta ura?“

„Kako se ti mudi, Franc! Posedi še malo!“

Teta Mara mu je gledala v obraz in glas se ji je tresel. Zdelo se ji je, da niso bila nje-gova lica nikoli tako upala in bolna, kakor ta poslednji večer.

Barica je sedela sključena za pečjo, lica uprta v dlani. Gledala ni naravnost nanj in njen pogled ga ni spremljal, ko je hodil po sobi. Široko odprte so bile njene oči in so strmele bog vedi kam — tja daleč morda, kjer sije solnce.

Za mizo je sedel Gorjanec, zavrt v suknjo, klobuk na glavi; resen je bil in zamišljen.

„Kaj si resnično upaš s takim denarjem na pot?“

„Upam si! Tudi ko bi imel za samo vožnjo, bi si upal! Nikoli me še ni bila skrb za vsakdanji kruh . . . In, kaj misliš, da nisem za nobeno rabo? Ceste bi šel pometat, če bi ne bilo drugače!“

„Jaz mislim, Franc, da greš študirat, ne cest pometat?“

Postal je malo pred njim, nadaljeval je svoj izprehod po sobi in ni odgovoril.

„Počakal bi bil vsaj toliko, Franc, da bi prodal svoje pesmi.“

„Ne bom jih prodajal nikomur — in, kaj misliš, da bi se trgali zanje? Ne maram barantati z židi, poniževati se še morda, molédovati, kakor za krščansko miloščino . . . In naposled še niti prepisane niso!“

„Ti jih prepisem jaz.“

„Ne maram! V ogenj pomečem vse skupaj. Tisto zlagano javkanje, ki me ga je sram!“

„Kakor njega sem ljubila njegove pesmi!“ se je spomnila Barica.

Gorjanec je vstal.

„Torej, če misliš . . . čas je blizu!“

Franc se je ozrl, za hip se mu je zazibalo pred očmi, mu je vztrepetalo srce v bolestnem čutu, ki ga sam ni razumel.

„Tedaj na pot!“

Noge so se mu tresle, roke so bile neokretne, ko je iskal klobuk in suknjo in se je oblačil.

„No, daj kovčeg meni, spremim te!“

Franc je stopil k teti in je iztegnil roko.

„Zbogom . . . in upam, da se še kdaj vidimo!“

Gorjanec je pogledal na njen obraz, obrvi so se mu namršile in obrnil se je v stran.

„Zbogom, Barica, tudi midva se še vidiva!“

Dala mu je roko in je stala pred njim, majhna in drobna; gledala mu je v obraz in ustnice so ji trepetale, solz pa ni bilo v očeh in iz ust ni bilo glasu. Gorjanec se je ozrl nanjo, grizel si je ustnice in je skrčil pest.

Na pragu se je Franc okrenil in se je vrnil v sobo.

„Niste mi še rekli zbogom, teta! Kaj nimaš v slovo besede zame, Barica?“

Ni se domislil, da ni mogla izpregovoriti, ker bi pokleknila predenj in zajokala na glas. Gorjanec ga je prijel pod pazduho.

„Pojdiva, pozno je že!“

Nagnil se je k njemu in je zašepetal s hladnim, malo hripavim glasom:

„Ne muči ljudi! Idiva!“

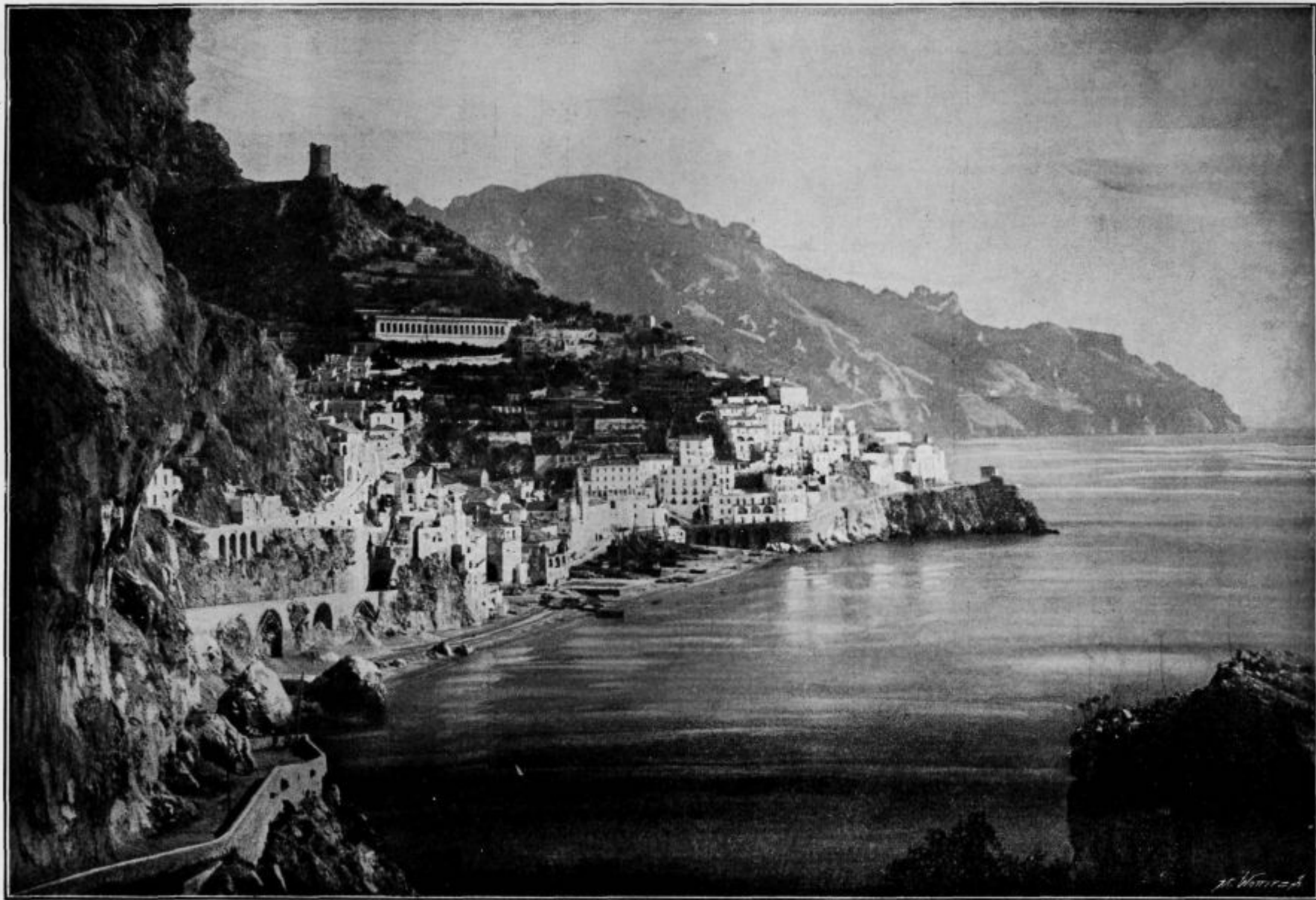
Napotila sta se po stopnicah, Gorjanec je nosil kovčeg. Franc je stopal hitro, mudilo se mu je, slišal je že od daleč zamolklo drdranje železniških koles, zibal se je že na trdi klopi, naslanjal se truden v kot in se zavijal v suknjo.

Pod stopnjicami se je zdrznil, obadva sta postala.

„Idi, Barica, lezi v posteljo in se odeni!“ je zaklical Gorjanec s prosečim, mehkim glasom, kakor da bi ogovarjal otroka, ki ga je strah in si ne upa ostati sam doma.

Stala je nad stopnjicami, zavita v dolgo sivo ruto; iz mraka so sijale njene velike oči.

„Zbogom, Barica!“ je zaklical Franc in tudi njegov glas je bil malo hripav; šinila mu je morda mimo srca — lahna senca, ki ji še ni razločil oblik.

AMALFI V ITALJI.

Pot je bila blatna, od pustega neba je škropilo. Šla sta hitro in molče po temni predmestni ulici, obema so bile misli težke in neprijazne.

Zasvetile so se od daleč bleščeče bele luči pred kolodvorom.

„Ti misliš torej resno na pot?“ je prašal Gorjanec nenadoma.

„Resno!“ je odgovoril Franc prav tako neprijazno. „Saj vidiš, da sem na poti!“

„Ali nič ne veš, kaj si ostavil doma?“

„Nič! In ko bi ostavil svojo neumrljivo dušo, ne ostal bi!“

Gorjanec je slonel ob zidu, Franc je kupoval karto; roka se mu je tresla, da mu je padla desetica na tla in jo je iskal v gneči. Ko se je vrnil, je bil zelo vznemirjen in zlovoljen; skeleče, nelepe in čudno majhne so bile njegove misli.

„Daj mi kovčeg pa zbogom!“

„Postani še malo, ni še čas!“

Stala sta si nasproti, nista si upala pogledati drug drugemu v oči.

„Jaz ne vem, če se kdaj vrneš, Franc. Ali če bi se ti kdaj zahrepenelo po domu, tedaj se

spomni, Franc, da smo te vsi ljubili, da smo ti branili. Zatorej še poslednjikrat: ostani!“

Franc je iztegnil roko.

„Zbogom! Rad sem te imel in še zmirom te imam rad, ali ni mi prav, da se poslavljaš, kakor da bi se poslavljajal za zmirom. Še se vidi in drugače!“

Gorjanec mu je stisnil roko in je gledal za njim, ko je odhajal proti peronu. Dolgo telo je bilo sklonjeno, pleča so bila ozka, rame nizke, ušesa so štrtela v stran, kakor jetičnemu človeku. V desnici je nosil kovčeg in tako je klonil život globoko na desno.

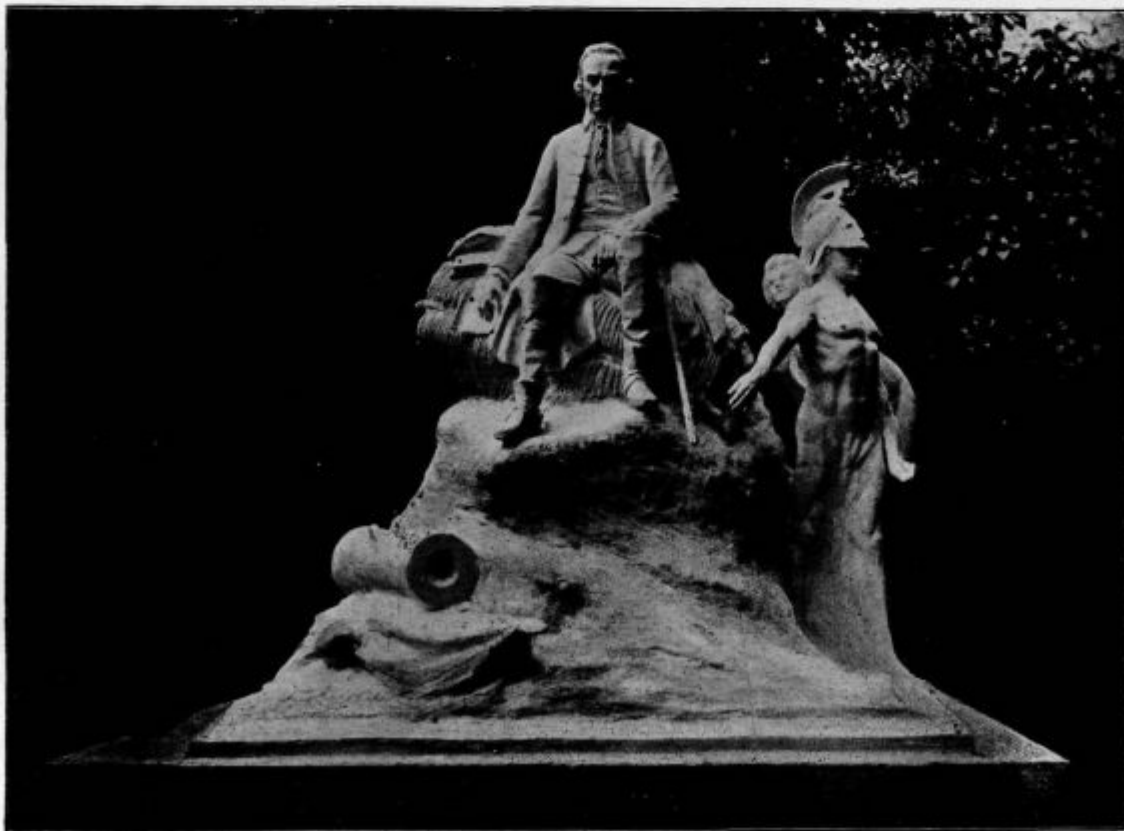
Gorjanec je hotel zaklicati za njim, stisnil je pest in zaškrtal z zobmi.

Pred vhodom na peron se je Franc ozrl in izpreletel ga je mraz po životu.

Na stopnicah zunaj, v poltemi, je stala ženska, zavita v dolgo sivo ruto; iz mraka so se svetile njene velike oči. Zamahnil je z roko.

Gorjanec je prijel Barico za roko in jo je vodil domov kakor otroka; nema je stopala poleg njega z drobnimi koraki, majhna in sključena.

(Dalje prih.)

IVAN ZAJEC: SPOMENIK JURIJA VEGE.

LJUBLJANA PO POTRESU IN SEDAJ.

Spisal dr. Josip Vošnjak.

4.

NARODNA INDUSTRIJA. — NARODNA
TISKARNA. — JOS. JURČIČ. — VALVA-
ZORJEV SPOMENIK. — PRI DR. IVANU
TAVČARJU.

(Dalje.)

Ko sem stopil iz bolnišnice in se spravljaj na tramvaj, slišal sem iz vagona, ki je stal na drugi progi, klicati me. Vozili so se Drag. Hribar in šoštanjnska deputacija, da si ogledajo Hribarjevo tvornico pletenin v Udmatu. Pridružil sem se jim tudi jaz, ker sem se vedno zanimal za industrialna podjetja, katerih je, žal, tako malo v narodnih rokah. In res je vredno, ogledati si to z najnovejšimi stroji preskrbljeno tovarno, kjer se izdelujejo vsakovrstne pletenine od priprostih nogavic in rokavic za otroke do dolgih in najfinejših za ženstvo, jopiče, telovnike itd. Ker je ta tovarna menda edina na Slovenskem, — do slej se je tako blago naročalo s Češkega, — je želeti, da si sčasom k mnogim odjemalcem, ki jih že ima, pridobi še več, zlasti tudi v Ljubljani. Na Štajerskem imajo v svoji zalogi vsi narodni trgovci to blago, ki ga sploh hvalijo.

Ker že govorim o industrialnih podjetjih, dostavljam, da sem si popoldne ogledal tudi Bonačevo tovarno za kartonažna dela v Šelenburgovih ulicah. Tudi ta podjetni narodni obrtnik si je iz majhne knjigoveznice, ki jo je imel na Poljanah, kjer mi je vezal vseh 1200 iztisov „Pobratimi“, razširil obrt v tovarno z vsemi potrebnimi stroji za kartonažo in knjigoveštvo. Kakor kaže, dobro uspeva in pošilja svoje izdelke celo na Dunaj.

Ljubljana ima že lepo število narodnih obrtnikov, saj slovó mizarški in ključavničarski izdelki, pa gotovo bi se našli še predmeti, ki se vvažajo od drugod, a bi se lahko izdelovali doma. Drugod pa se še premalo zanimajo za industrialna podjetja in nekako opravičene so se mi zdele besede nekega znanca, ki je dejal: „Ko bi imeli Slovenci toliko narodnih tovaren, kolikor imajo odvetniških in drugih uradniških pisarn, pa bi bili bogat narod“. Ne rečem, da je preveč slovenskih odvetnikov, ne, kajti ko bi teh ne bilo, bi se še več nemških naselilo med nami. Pa prav koristno bi bilo, ko bi ne sililo vse v pisarne, ampak se po-

svetilo industrialnim podjetjem. Na Angleškem, pa tudi na Nemškem ni nič nenavadnega, če se mlad mož po dovršenih vseučilišnih študijah, z doktorskim diplomom v žepu, pridruži kakemu industrialnemu podjetju, kjer pride prej do obilnega kruha, kakor če prakticira par let brezplačno in potem s prav pičlimi dohodki v kakem državnem uradu ali v odvetniški pisarni.

V Knafovih ulicah sem si ogledal novo zgradbo „Narodne tiskarne“ in se tu nehote spominjal, s kakšnimi težavami smo se borili, ko smo ustanovili prvi slovenski dnevnik. „Štajerski idealizem“, ki ga je nekaj ur pozneje smešil meni v lice neki gospod, se ni strašil takrat nobenih zaprek, tudi ne denarnih žrtev; stalo nas je 12.000 K, preden se je list začel sam vzdrževati, in brez tega štajerskega idealizma bi spalo še danes marsikaj, k čemur je bilo treba požrtvovalnosti in podjetnosti.

Jurčič! — Ko pišem to ime, mi je milo pri srcu, in živo mi stopajo pred oči oni lepi časi od l. 1872. do 1882., ko sva se nerazrušljiva prijatelja skupaj borila za probujo in napredek naroda. V težavnih časih politične borbe sem imel v Jurčiču oporo, na katero sem se smel vselej zanesti. Da se je „Sl. Narod“ iz Maribora preselil v Ljubljano, na to je silil najbolj Jurčič, in ko smo l. 1872. to dosegli, organizirala se je takozvana mladoslovenska stranka, kateri voditelji smo bili Jurčič, dr. V. Zarnik in jaz. Prvi uspeh smo dosegli pri direktnih volitvah l. 1873. Takrat sem zmagal v Celji, dr. Razlag pa na Notranjskem proti grofu Hohenwartu.

Na dan celjske volitve je bila slovenska predstava v starem deželnem gledališču. Jurčič mi je drugi dan pravil, v kakšnih skrbeh je bil ves ta dan. Ko je prišel zvečer v gledališče, je slišal, da pripoveduje dr. Costa, da sem jaz v Celju propal. Ves potrj je ostavil gledališče, tu ga je srečal sluga z brzojavko: „Dr. V. iz Ljubljane“. Hitel je nazaj v gledališče, in vest se je hitro raznesla med vsem občinstvom.

V tisti dobi in do svoje prerane smrti je bil Jurčič avtoriteta ne le na literarnem, nego tudi na političnem polju. Jaz nisem storil nobenega koraka, da bi se ne bil poprej ž njim domenil. Zato se pa tudi nisva nikoli sprla in bila zmirom v ciljih in sredstvih edina.

In zdaj, ko počiva Jurčič že več ko dvajset let v grobu, so me vsi kraji živo spominjali nanj. Kjer je sedaj kavarna „Evropa“, je bila takrat v spodnjem delu „Narodna tiskarna“ s sobo za uredništvo, ob Dunajski cesti pa velika gostilniška dvorana. V tej dvorani sva dostikrat zvečer sedela z drugimi prijatelji, med njimi tudi Janko Kersnik, ki je bil od l. 1877. do 1879. koncipijent pri notarju dr. Zupancu.

To vam je bil res lep mladenič s svojo gosto črno brado, poln živahnosti in veselosti z zdravim rdečim obličjem, da bi mu človek prisodil, da doseže sto let starosti. A Kersnik in Jurčič sta bila žrtvi one zavratne bolezni, ki nam je pobrala že toliko nadepolnih mladeničev. V gostilni poleg tiskarne smo ob času rusko-turške vojne težko pričakovali večernih brzojavk, in izpraznili marsikatero kupico na rusko zmago. Pa smo morali, kakor danes, čakati in nestrpno smo trepetali mesece in mesece, preden so začeli Rusi zmagovati. Potem je šlo pač udar za udarom, in ko je Jurčič zvečer donašal najnovejše telegrame, so žvenketali kozarci in ni bilo ne konca ni kraja navdušenim „Živio“- in „Slava“-klicem.

Prihajali so tudi dr. V. Zarnik, prof. Fr. Levec, mestni zdravnik dr. Fr. Ambrožič, mladi sekundarij iz bolnišnice, dr. Stare . . . sploh ves mladoslovenski tabor, in kdor je naših prišel z dežele, nas je iskal tam in našel. Pogovori so se sukali najbolj okoli političnih stranij, le mimogrede okoli literarnih. S Kersnikom sva si bila od te dobe zmirom dobra, tudi v onem času, ko se je bil udal Šukljejevemu vplivu in so bili Šuklje, Kersnik in Višnikar vladna stranka. Ko sem nekaj časa urejal „Sl. Narod“, sem moral večkrat črtati iz podlistkov prepikre stavke, da nas drž. pravnik Pajk ni konfisciral.

Poleti pa sva se z Jurčičem po dovršenem uredniškem in literarnem delu — Jurčič je vsak dan od 4. do 6. zvečer spisal dve do tri strani leposlovne tvarine — izprehajala pod Tivolijem in hodila večerjat v Šiško k Ančniku, v slavnoznano gostilno Knezovih. Pozneje se je „Narodna tiskarna“ preselila v hišo nasproti staremu gledišču ob bregu Ljubljance in v tej hiši si je tudi Jurčič najel stanovanje v prvem nadstropju. Tu sem se od Jurčiča poslovil dva dni pred njegovo smrtjo,

ker sem se moral odpeljati v državni zbor. Še je hodil po sobi, a spoznal sem, da mu bo živeti le še malo dni. Pri nobenem slovesu mi še ni bilo tako težko pri srcu, kakor tistega dne. Stisnil sem mu roko: „Z Bogom“, in obrnil sem se hitro k vratom, da ne bi videl mojih rosnih oči . . .

Od Jurčičevih zbranih spisov manjka še poslednji, 12. zvezek. Naj bi se nadzornik Fr. Levec, — ki je edini zmožen Jurčičevo literarno in politično delovanje tako opisati, kakor zasluži ta naš najbolj popularni pisatelj, ta vzor neprestane delavnosti in železne trdnosti, kjer je šlo za pravice naroda, — lotil nam davno obečanega dela in nam podal životopis, kakršnega je z nedoseženo dovršenostjo spisal o Levstiku! Za tako delo mu bodo hvaležni vsi Slovenci.

Šel sem dalje, da vidim Valvazorjev spomenik pred Rudolfinom. Ta me je pa presenetil. Takšen, kakoršnega je tu vpodobil Gangl, moral je biti mož, ki je žrtvoval ne le vse svoje duševne sile, temuč tudi svoje imetje, da ovekoveči svojo kranjsko domovino. Obraz, kako duhovit in energičen, ves život, kako krepak! To je res, kakor slika pravega moža Aškerc v „Zlatorogu“

„— mož od pete do temena,
iz jekla vlit, vsekan iz kremena,
pogumno hodi vselej svojo pot,
nobeden ga ne straši trnjev plot — —.“

In surovo iz kamna izklesani podstavek je primeren na njem stoječi podobi. To delo je vredno mojstra Gangla.

Ni mi pa ugajalo na tem trgu, da še zmirom moli vanj in ga kvari konec S—ovega vrta. Ali se res ne morejo lastniki odločiti, da bi ta košček zemlje odstopili mestu?

Dan se je nagibal že proti večeru, in napolnil sem se k drju Iv. Tavčarju. Našel sem ga doma. Pogovor, seveda, o politiki. Tu nekaj stavkov.

Jaz: Nam obmejnim Slovencem je kranjski prepir mučen in škodljiv.

Dr. T.: Mogoče, pa tu se za sedaj ne da ničesar storiti.

Jaz: Dobiček imajo le naši narodni nasprotniki in vlada, ki ravná sedaj z nami brezobzirnejše, kakor pod Auerspergom in Lasserjem.

Dr. T.: V narodnem oziru storimo gotovo svojo dolžnost; sedanjega vladnega sistema pa ne moremo izpremeniti, saj še Čehi nimajo za to dovolj moči.

Jaz: Sedanja pisava v časnikih je včasih odurna in surova. Izrazi, s katerimi se psujejo

le v beznicah, so postali v listih že navadne: pijanec, baraba, lump, falot, svinja in tako dalje.

Dr. T.: (smehljaje se) O, še hujše, še hujše —!

Jaz: Taka pisava posurovi ljudstvo. Kaj si mora misliti, ako čita tako pisarjenje inteligence?

Dr. T.: Kakor se strelja na nas, tako streljamo nazaj!

Jaz: Končno pa bo moralo vendar priti do kompromisa.

Dr. T.: Saj smo ga ponujali pri volitvah za deželni zbor. Mi jim prepustimo vse mandate v kmetskih skupinah, oni pa nam mandate v mestih, a zdaj zahtevajo štiri mandate za IV. skupino in še jedno mesto deželnega odbornišтва za kmetско skupino.

Jaz: Ta zahteva se mi ne zdi pretirana. Če ima veleposestvo, ki je na Kranjskem prava karikatura proti veleposestvu v drugih deželah, enega deželnega odbornika, imajo pač kmečke občine, ki reprezentujejo gotovo tri četrt dežele, menda pravico do dveh odborniških mest.

Dr. T.: Z obstrukcijo se ne damo terorizirati.

Jaz: Obstrukcija je tudi po mojem mnenju nesmiselna, ker se z njo ne bo dalo doseči nikoli, kar želé obstrukcionisti.

Dr. T.: Dà. Tega pa nočejo izprevediti, vsaj njihovi voditelji ne.

Jaz: Še nekaj mi je na srcu. Ko smo ustanovili list, bilo nam je glavno načelo, nikoli vti-kati se v verska vprašanja.

JANKO KERSNIK.

Dr. T.: Drugi časi, drugi nazori! Da pa medicinec —

Jaz: Ravno kot medicinec vidim neizmerno blagi vpliv krščanstva na človeštvo v kulturnem in socialnem oziru, posebno še na polju altruizma s svojimi neštivilnimi dobrodelnimi napravami! Krščanstvo zanikati, je voda na mlin židov in anarhistov.

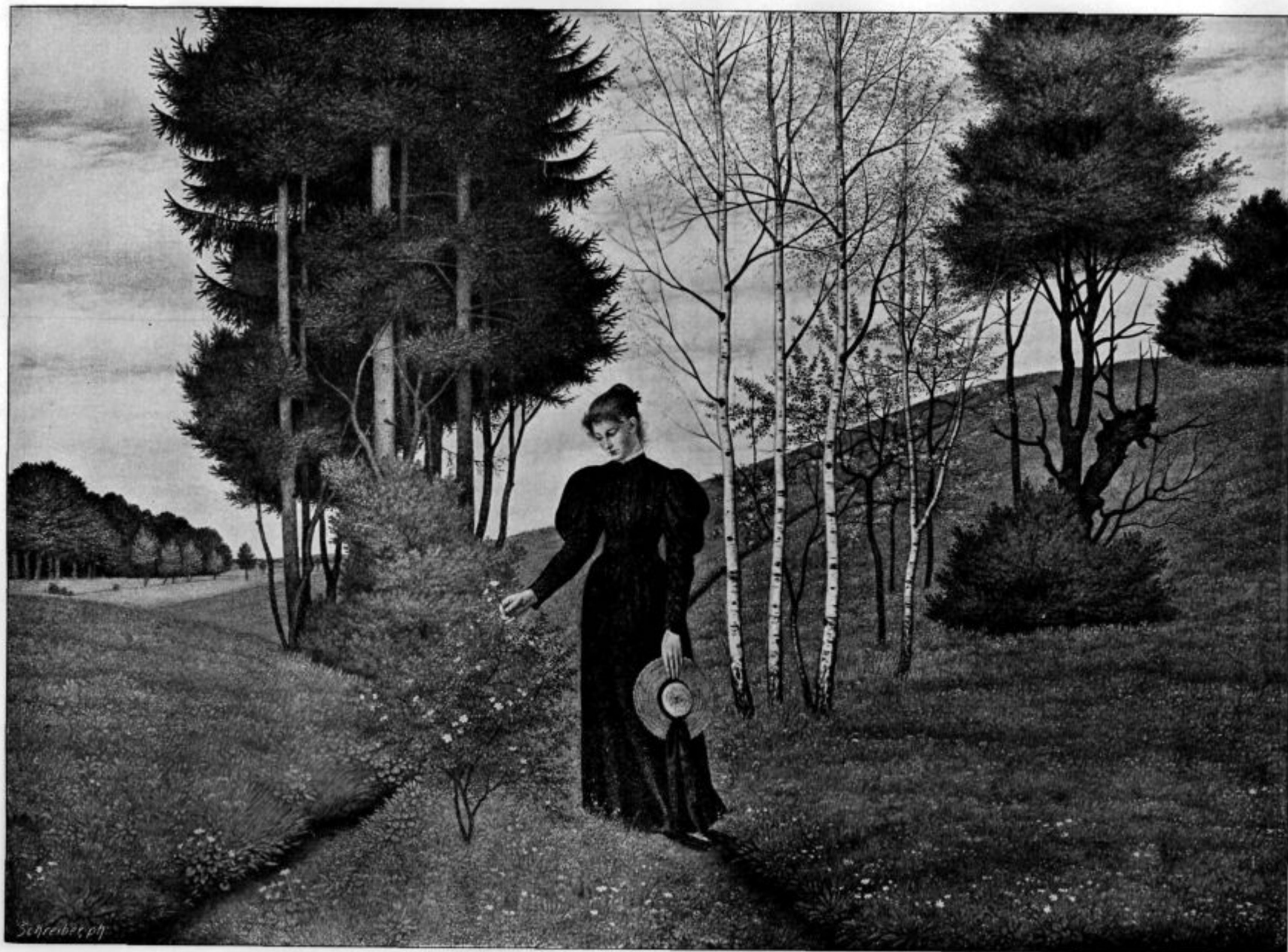
Tako se je pletel govor nadalje, dokler se nisem poslovil in šel svojo pot. Tolažil sem se, da so že bili med Slovenci prepiri in stranke, a ko nas je začela hujše tlačiti tujčeva peta, smo se v trenutku nevarnosti vselej zopet našli in združili v odpor proti skupnemu sovražniku.

5.

JUSTIČNA PALAČA. — PREDSEDNIK LEVIČNIK. — DR. FERJANČIČ.

Po ulicah so že razlivala električne žarnice svoje belosvetle žarke. Šel sem po Dunajski cesti do prostora, kjer je stala nekaj stara bolnišnica. Sedaj se vzdiguje tu nov del mesta. Same velike moderne hiše. V ozadju sem videl ogromno poslopje, justično palačo in ker je bilo mnogo oken še razsvetljenih, upal sem, da najdem v pisarni starega svojega prijatelja iz dobe, ko sem se še vozil na Dunaj v državni zbor, sedanjega predsednika dež. sodišča, g. Levičnika. Bil je resnično še v uradu! Prisrčen pozdrav. Oglekala sva drug družega, v koliko sva se postarala v dobi devetih let in pripoznala si, da že še velja, le lasje so nama bolj osiveli. In sedela sva v salonu, ki se je po pritisku na gumb razsvetlil kakor podnevi, in spominjala sva se dobe Taaffejeve in Pražakove. Ni ga še bilo avstrijskega ministra in ga menda tudi kmalu zopet ne bo, kateremu bi bili Slovenci tako pri srcu, kakor Pražaku. Kar imamo danes pravic v justičnih uradih, se imamo zanje zahvaliti njemu. Pri imenovanjih uradnikov in posebno še notarjev se je, dasi vedno strogo nepristranski, kjer je le mogel, oziral na Slovence. Da bi se informiral o naših razmerah, je poklical po nasvetu slovenskih drž. poslancev Levičnika, ki je bil takrat sodnik v Ptuji, v justično ministrstvo in mu izročil jako važni personalni referat. Ko je Pražak odstopil, so Nemci od njegovega naslednika, grofa Schönborna zahtevali, da mora tudi Levičnika odstraniti, in premestil ga je v Ljubljano.

To je bil tisti grof Schönborn, čegar nastop je neki slovenski dnevnik — ne vem, kdo ga je tačas uredoval — proslavljal, Pražaka pa, namesto da bi se hvaležno spominjal njegovih nevenljivih zaslug za nas Slovence, smešil in mu očital, da

HAIDER: POMLAD.

ni imel nobenega pravega poguma. „A zdaj“ — je pisal tisti dnevnik — je stopil na njegovo mesto aristokrat s trdno voljo.“ No, ta aristokrat je imel v resnici tako malo trdne volje in samozavesti, da se je ponižno klanjal vsaki nemški zahtevi in da se n. pr. še ni upal imenovati za Maribor slovenskega notarja dr. F., dasi je dal poprej častno besedo nekemu drugemu aristokratu, ki je bil dr. F.—a priporočal. Grof Schönborn je snedel svojo častno besedo in se ni najmanj oziral več na Slovence. Pražaka pa je zbolela tista izjava slovenskega dnevnika in pritožil se mi je, da bi bil ravno od Slovencev pričakoval več zahvale . . .

Sedanja justična palača sicer po vnanji fasadi ni posebno imenitna, pa ima lepe, svetle prostore, kar je končno pri vsaki stavbi najvažnejše. Levičnik mi je pravil, kako se justična dela množé od leta do leta, da jih svetniki in drugi uradniki že komaj zmagujejo. Težko sem se ločil od njega, ker se pač počutim najbolje v družbi starih prijateljev, ki me z njimi vežejo stari spomini. Z Levičnikom sva se seznanila že, ko je bil še nekaj mesecev adjunkt v Slov. Bistrici.

Od njega sem šel iskat drja. Ferjančiča, ki pa je bil, žal, pri neki seji. Šele zvečer, ko se je tudi vdeležil zabavnega večera, sva se pozdravila in vprašal sem ga, ali še zna peti „Starčka“. Ko je prvokrat na Notranjskem kandidiral v državni zbor, sem bil slučajno predsednik osrednjega volilnega odbora ter se ž njim peljal k volilnemu shodu v Logatec. Po shodu, ki ga je bil proglasil kandidat, smo se vsedli v gostilni in napijali bodočemu poslancu. Tudi pelo se je takrat, in oglasil se je tudi dr. Ferjančič in zapel nam je „Starčka“ . . . Ko pa sem ga vprašal sedaj, ali ga še zna peti, odkimal je, češ da mu ni več za petje . . .

6.

ZABAVNI VEČER V „NARODNEM DOMU“. — SLOVENSKA DRAMATIKA. — ŽUPANOVA MICKA. — DEKADENCA.

Ko sem stopil v dvorano in zagledal toliko svojih starih znancev in prijateljev, skoraj vse one, ki so me pred 9 leti počastili pri odhodu, sem se čutil zopet domačega med svojimi. In to je res nenavaden slučaj, da ni smrt, ki ne miruje nikoli, tekom 9 let pobrala nijednega naše stare garde. Pač bi se bil rad z vsakim dalje časa pogovarjal, kajti delali smo mnogo let skupaj na tem in onem polju, pa ni dostajalo časa. In ko so mi po mojem predavanju napijali župan

Hribar in za njim razni gospodje, bil sem tako ginjen, da se nisem upal vstati in zahvaljevati se v izbranih besedah, ker sem se bal, da mi odreče glas. Saj človeku v starosti solze le prerade silijo v oči, kakor otroku! Zahvaljujem se torej tukaj vsem prav iz dna srca, kakor tudi „Slavcu“, ki je res pravi slavec med slovenskimi pevskimi društvi.

Lepa slavnost je bila, ko se je l. 1886. blagoslovila nova, krasna zastava „Slavca“ na sv. Jakoba trgu, živela je še gospa Murnikova, ki je bila mati zastave, meni so pa izročili slavnostni govor.

Pri zabavnem večeru je bilo tudi nekaj mlajših in najmlajših pisateljev, s katerimi se nisem bil osebno znan in sem se ž njimi šele tu seznanil: Fr. Govekar, O. Zupančič, prof. M. Pajk, s čegar očetom sva si bila dobra prijatelja in najbrž še drugi, s katerimi se nisem srečal.

Po potresu se je tudi na našem dramatičnem in sploh na literarnem polju vršil popoln prevrat in nastopila je nova struja, dekadentno-realistična, kakor se zastopniki te struje sami karakterizujejo. V dramatiki je Fr. Govekar kazal pota, po katerih se tudi ljudska masa privablja v gledališče, ne samo inteligentni krogi, za katere smo v svojem času spisavali po klasičnih vzorcih drame in veseloigre. In Govekar je dosegel uspehe, ki so bili dozdej pri nas nenavadni in naravnost nepričakovani. Saj se že povsod, tudi po manjših mestih in trgih, kjer imajo na razpolago še tako skromen sedež, igrajo njegove igre „Deseti brat“, „Rokovnjači“ in „Legionarji“. Narod hoče domačih, veselih iger, saj išče v gledališču zabave, razvedrila ter si noče po dovršenem dnevnem trudu in njegovih zopernostih razburjati živcev s pretragičnimi prizori.

Tu se spominjam prve slavnostne predstave v novem gledališču. Igrala se je težka drama „Veronika Deseniška“, prav mučna za veselo razpoloženo občinstvo. Jaz sem odboru dram. društva nasvetoval, naj se v proslavo stoletnice prve slovenske predstave, ki je bila 1789. l. v starem gledališču, vprizori „Županova Micka“ in sem spisal predigro in poigro.

V Cozjovi palači so zvečer* pred predstavo zbrani pri Cozju Vodnik, Linhart in nekaj diletantov. Po predstavi „Županove Micke“, ki se je vrlo dobro obnesla, pa je soareja pri baronu Cozju, h kateri pridejo vsi igralci, dež. glavar in mestni župan. Poigra se završi z ovacijo za Cozja, Vodnika in Linharta.

* 28. dec. 1789. l.

Odbor dramat. društva pa se je vendarle odločil za Jurčičevo nedovršeno „Veroniko de-seniško“, ki jo je bil Borštnik priredil za pred-stavo. No, brez uspeha! — Nemci so bili pametnejši in igrali so „Wallensteinov tabor“ in Goethejeve: „Geschwister“.

Leta 1906 bo 150 let, odkar se je rodil v Radovljici 11. dec. 1756 pisatelj najstarejše slo-venske igre „Županova Micka“ — Anton Lin-hart. Nadejati se je, da bo Dramat. društvo do-stojno praznovalo spomin moža, ki je tudi v svoji kranjski zgodovini kazal, da je bil Slovan z duhom in telesom!

Kdor sodi literarna dela samo z vzvišenega stališča umetnosti, bo morda hvalil moderne slo-venske proizvode, a kdor je, kakor jaz, mnenja, da mora biti literatura v prvi vrsti narodna in njen glavni namen, v narodu vzbujati in utrditi ljubezen do svojega roda in na-rodni ponos, ta bo obžaloval, da nekateri naših najboljših literatov svojo veliko nadarjenost tratijo v službi tuje, našem narodnem duhu protivne struje. Zdravi in krepki slovenski narod ne uživa s koristjo bolehnih nervoznosti, pretiranosti in de-geriranosti, kazoče se celo v perversnosti! Veliki in nesmrtni so pri vseh narodih le oni pesniki, ki so razumeli srce in duh svojega naroda in mu bili voditelji v boju za narodni obstanek. Vsi takozvani dekadentniki bodo zdavnaj pozabljeni,

ko bodo Nemci še slavili svojega Schillerja in Goetheja in Rusi svojega Puškina, Lermontova in Tolstega.

Ko sem videl ta večer toliko zbrane narodne inteligence, sem se čudil pritožbam, ki sem jih slišal od raznih strani, da takih shodov, kakoršen je bil ta večer in kakoršnih smo imeli ob svojem času vsako soboto, ni mogoče več prirejati. In zakaj ne? — „Ker ni avtoritete“, se mi je odgo-varjalo, „ki bi se za to zanimala, in ko bi se, bi je ta in oni ne hotel priznati. V Vaši dobi so bili na čelu možje z avtoriteto, okolo katerih so se drugi radi družili: Jurčič, Levec, dr. Zarnik, Pleteršnik, Šuklje, Vi in še drugi prijatelji. Kdo bi nas združil zdaj?“

Imenoval sem g. nadzornika Fr. Levca, naj-imenitnejšega našega biografa.

„Da, da, ko bi se hotel tega lotiti! Pa za kaj takega menda nima več veselja.“

Res čudno, da se sedaj, ko je v Ljubljani toliko inteligence in ko so na razpolago lepi pro-stori, ne prirejajo taki shodi. Kaže se, da strastni politični prepiri tudi na to stran vplivajo škodljivo.

Le prehitro mi je minil zabavni večer, ker bi bil še z mnogimi rad govoril, a nisem več utegnil. Ostal mi bo pač v najprijetnejšem spo-minu, prava svetla zvezda v temnih dneh starosti.

(Dalje prihodnjič).

V ŽIVLJENJE.

Premiril sem pot do grobov
in videl kraljestvo noči,
kjer žezlo, zagrnjeno v flor, krvavi —
a plaho nazaj od trohnobe domov
se vrača moj trudni korak.

Življenje, življenje, ti čarobna luč,
zmagoslavni nebeški ti znak!
Spet v prsih mi vzbujáš moči,
spet v prsih mi iskra gori,
in vidim le svet pred seboj
in vidim življenje in boj.

Moj dan je teman —
no, duša mi ne trepeta.
Raztrgal sem smrti leden pajčolan,
prekričal kot grom sem njen klic,
in rase mi sila in klije ponos.
Naj črno moj svod plameni,
z mrakovi v neskončnost obdan,
da srčno ponese me krepki počét
na sinje morje v nedogled,
kjer večnosti ključ se blešči,
in solnce si novo na božje nebo
pripnem, da nikoli mi ne otemni.

Aleš Žagar.

NADA.

Roman. Spisala Zofka Jelovškova.

(Dalje.)

Tretji del.

I.

Ko se je Nada vrnila na Bled, zahotelo se ji je samote. Preveč ljudi je bilo okrog nje, ki bi bila najrajša sama s svojimi čustvi in mislimi. Zdelo se ji je, da izgublja in troši samo sebe, ko je morala tudi razen uradnih ur biti med ljudmi in zahajati v družbo.

„Nimam sebe, trošim se v malenkostnih pogovorih in zabavah, ki me raztresajo, ki mi kra-dejo moje pravo življenje, ki je v meni sami in ne v teh ljudeh okrog mene, katerim nisem nič in ne morem biti nič,“ tako je mislila in čudila se je, kako si je mogla še nedavno, pred letom tako zelo želeti ljudi in družbe. Ljubila je pri-rodo bolj, kakor kdaj poprej, in krasna okolica Bleda se ji je še bolj omilila, ali bala se je ob-enem leta, ko se zberó tu ljudje iz vseh krajev in ne bo človek nikjer varen pred njimi in nji-hovimi banalnostmi.

Ni se čutila nesrečne, ali želela si je miru.

In tu ji je prišlo na misel, da bi prosila kam k morju.

Morje je veliko, krasno, molčeče, vedno isto, vedno drugačno, mirno in strastno, milo in veli-častno, — najboljši tovariš človeku, ki so mu navadna poznanstva z ljudmi prepovršna. Nikoli ti nihče od ljudi, ki jih vidiš vsak dan in ki ti prodajajo svoje prazne dovtype in duhovitosti, ne pove toliko, kakor ti pove morje. Morje! — Oko leti do obzorja, in misli ti vstajajo v duši tihe in nemotene. Blesti se modro, kakor azur, in srce se ti širi, ko gledaš v neizmerno in jasno nje-govo krasoto. Temno je, razburjeno, jezno, vi-soko pljuska na breg, valovi vstajajo, padajo, in v tvoji duši se odzivajo močna in velika čustva.

Nada še ni videla morja, ali slutila je, kaj more biti človeku, ki je rad sam s seboj in vendar ne zapuščen. Ponavljala je laščino iz šole in še preden se je začela glavna sezona, je prosila, da jo premeste na kako manjšo pošto ob morju.

Nekateri so se ji smejali: „Preveč ste ro-mantična!“ ali to je ni motilo. Postala je bogata v svoji duši, nikoli ji ni zmanjkalo misli, četudi je bila sama dolge ure.

Mislila je včasih na Gojka, toda kakor na nekaj, kar je minilo za vselej. V začetku je mnogo

premišljevala o vsem, kar ji je pripovedoval ta-krat v Ljubljani. Vsako besedo je slišala še en-krat, ki ji jo je rekel, in o vsaki je razmišljala. Delala si je očitke, da je pustila, da sta se razšla na tak način. „Morala bi mu bila reči“, si je mislila, „kako ga ljubim, da ga ljubim tako močno, da bi premagala vse. Vse, vse bi premagala, pri-silila bi ga, da bi vedno, vsak hip mislil name. Tako bi bila bogata, raznotera, da bi me ljubil vedno vnovič, da bi mu nikdar ne mogla postati navadna ali dolgočasna! Moral, moral bi me lju-biti, kakor ljubim jaz njega!“

Potem pa je zopet dvomila v svojo moč „In če bi bil res slabič, kakor se je slikal sam? Kaj ga poznam tako do dna srca? Jaz samo že-lim, da bi bil tak in tak, ali pa bi bil tudi v resnici? Če bi me ljubil, ljubil v resnici, imel bi zaupanje vase, imel bi moč, ostati zvest svoji ljubezni . . . Ljubim ga, ali ne poznam ga, ne vem, kakšne strasti so prevzele njegovo srce, ne poznam tajnih moči in nagnenj njegove duše in njegovega bitja. Ako niti takrat, v onem tre-notku, kakor še nikoli, ako niti tedaj ni bila nje-gova ljubezen dovolj močna, da bi veroval v sebe in svojo voljo, je vse zaman — in še bolj bi bila nesrečna oba. Gojko ni srečen in ne more biti srečen, kakor tudi jaz nisem srečna, ali laži ni med nama, ni podlosti in goljufanja. Žalostne misli so in srce boli, kadar se spomniva drug drugega, ali proste so očitaj in mržnje.“

Tako je premišljevala Nada. Bila je žalostna, ali obenem se je njeno življenje obogatilo in po-globilo. Zdelo se ji je, kakor da je šele zdaj spoznala pravo ceno in smisel življenja. To, kar si je prej tako želela in kar je tako nestrpno iskala, — bogato intenzivno življenje, — to je zdaj izviraló iz nje same. Ne, kar doživiš od zunaj, kar ti prinašajo zunanje okolnosti, je življenje — ono je v človeku samem, od njega samega je odvisno, ali je bogato ali ubogo.

Nadi je bilo, kakor da so se ji odprle oči. Slepa je hodila prej okoli, z zaprto dušo. Zdaj je vse bogato in intenzivno odmevalo v njenem srcu. Krasno čustvo mladosti in sile jo je navda-jalo; tako mlada še ni bila nikoli. Hotela je živeti, hotela se je veseliti, uživati. In lahko in polno se je živelo.

Ne kaj se doživlja, je glavno; glavno je, kako se doživlja. Nekaterim so veliki dogodki prav toliko, kakor drugim vsakdanje malenkosti, ki bi jih oni niti ne opazili.

Nada sama ni vedela, odkod in kdaj je prišla vanjo ta sposobnost, vse tako globoko in bogato čutiti, življenje v vsem potencirati. Toliko malenkosti je bilo, ki jih prej ni niti opazila, a zdaj so ji delale veliko veselje. Prej ji je tudi ugajalo modro nebo, ugajale so ji zvezde, mesec, kadar se je svetlikal izza oblakov in jim srebril fantastične konture, — ali zdaj je čutila to lepoto drugače, bogatejše; čisto je čutila, kako so ji postale oči velike in vesele, kadar jih je dvignila proti nebu.

Bila je tudi z ljudmi drugačna, čeprav si ni želela in ni iskala njihove družbe. Prej je govorila z njimi, morda duhovito in kratkočasno, ali sebe ni dala. Zdaj se ji je zdelo, da zajema besede naravnost iz srca, zdelo se ji je, da so še tople in polne njenega življenja. Postala je pristrčna, odkrita, pripovedovala je o sebi, o dogodkih, ki so ji bili dragi, pripovedovala, kakor bi rekla: to vam dam, ker je to lepo, ker imam to rada in ker vas bo morda veselilo; to je del, košček mojega življenja in dam vam ga, kakor dar iz srca, ki bi želela o njem, da bi vas vzradostil in razveselil. In ni se bala, da bi ljudje to, kar je dajala tako lepo in s tako toplo dušo, da bi vrgli ljudje to proč, v blato in da bi pomandrali in zasmehovali kar ji je bilo milo in dragoceno. Zdelo se ji je, da ljudje ne morejo oskruniti tega, kar je zaupala tako odkritosrčno in če bi tudi, nje bi to ne bolelo, ne bi je oškodovalo.

„In če samo eden tako lepo sprejme, kakor jaz dam, — ako samo eden od desetih čuti tako, kakor čutim sama, je tudi to dovolj. Rečem lepo besedo, oči se mu zasvetijo, vidim, kako mu je šlo do srca, — a jaz sem bogatejša za ta drhtaj tuje duše, za ta drhtaj, ki sem ga zbudila jaz.“

Tako je mislila in čutila je obenem, da je bogata, ker lahko daje s polnimi rokami. Ah, vse ji je bilo dragoceno, vsak doživljaj. Ničeven dogodek, ki jo je razveselil, je pripovedovala s tako vnemo, da so se tudi oni veselili nad njim, ki so jo poslušali, čeprav bi ne bili čutili ničesar, ako bi ga bili doživeli sami.

Šla je po poti. Mal deček, pet pedi visok, s čudno kučmo na glavi, se je igral pred njo. Šla je mimo in njeno krilo se je zadelo v njegove frnikole, da so se razkotalile na vse strani. Možiček je vstal in se je obregnul ob njo z osobito važnim glaskom:

„Ali, prosim te, kaj moraš ravno tukaj hoditi?! Kaj se nisi mogla ogniti?! Saj vidiš, da se igram!“

Naglasil je zadnji vzklik osobito ogorčeno, da je bila v hipu prepričana o važnosti in imenitnosti njegovega početja. Opravičila se je pri petpediču, zbrala razkotaljene frnikole, in od takrat sta bila prijatelja.

Zvečer jo je čakal pred pošto ob vsakem vremenu in ji pripovedoval svoje vsakodnevne šolske dogodke. Bil je abecedar, in ona mu je dajala svinčnike, peresa in druge take drobnjave. — Neki dan jo je čakal ves objokan. „Kaj pa ti je?“ ga je vprašala. „Abecednik sem izgubil!“ „Kje pa?“ „Nič ne vem; v šoli ga nisem imel.“ „Ali si doma po hiši že kaj iskal?“ „Kako bom, če te čakam, odkar sem iz šole! Danes te ni bilo strašno dolgo!“ Potolažila ga je in mu obljubila, da mu kupi drugega, če se abecednik ne najde. — Drugi dan, ko je zjutraj odprla pošto, ji pade njen prijateljček v roke. „Ga že imam! Na polici je bil!“ „No, dobro, ali samo hiti, šolo boš zamudil.“ „Naj! Saj sem ti moral vendar povedati, da sem ga našel!“ ji odgovori preprečevalno in jo odsmodi proti šoli.

To njeno prijateljstvo ji je delalo veliko veselje, rada se je razgovarjala s smešnim in ljubkim možičkom. Kadar je bil v šoli kaznovan, je takoj vedela; sam ni povedal ničesar, a če ga je vprašala: „Nu, kako je bilo pa danes?“ je naredil šobo in se nevoljno odrezal: „Ali pa tudi vprašuješ!“ povedal pa ni ničesar. Izprehajala se je z njim ob jezeru in se razgovarjala včasih po cele ure s tem pritlikavcem. Včasih pa so prišli drugi otroci, ali tega njen prijatelj ni imel rad. Razžaljeno je nategnil obraz: „Če imaš one rajši, pa z njimi hodi! Z vsemi se razgovarjaš!“

Prej ni iskala takih doživljajev, niti jih je vedela ceniti; bili so ji premalenkostni, zdaj pa so ji bili dragi in mili.

Tudi njena služba sama ji je nudila večje zadovoljstvo. Kadar je prej prišla kaka ženica in poslala dva ali tri goldinarje sinu v mesto k vojakom, ni vedela ničesar o tem. Zdaj si je vselej pogledala te žuljave, trde, tresoče roke, kako so odvozljavale denar, skrbno zaviti in zavezan v robec, in videla je vse pomanjkanje v hiši, ves trud, ki ga je imela stara ženica, preden si je prihranila goldinarja po krajcarjih od ust, da bi ju mogla poslati sinu.

Prej, če je prišla mlada žena vprašat, ali je že prišlo pismo iz Amerike od njenega moža, ji je nakratko in mehanično odgovorila: „Še ne!“ Zdaj pa je slišala v tem plahem vprašanju vso

skrb in ves strah, ki ga je imela sirota, da bi ji ne rekla zopet „ne“. Zato ji je odgovarjala prijazno in obširno, da je pač Amerika daleč, da pismo dolgo potuje, ali pa se je po poti izgubilo in da se človek ne sme takoj bati bogvečesa. Izbirala je besede, da bi mlado ženo ne bolele in jo potolažile, da bi ne odšla preveč v skrbeh in žalostna od nje.

Kadar je prej kak kmet dolgo in zbrano podpisoval svoje ime na poštni recepis pisma, ki ga je dobil iz mesta od advokata, je bila kvečjemu nepotrpežljiva, da bolj ne hiti, da mora tako dolgo čakati nanj; zdaj pa je takoj slutila, ali se mož tožari, ali pa je dobil terjatev. Zнала je čitati v teh razoranih obrazih, ki so delo, trud in skrb uničili vso lepoto v njih in jih prepregli s prezgodnjimi gubami.

Vse to je videla, kar je prej ni zanimalo in česar ni opazila. Ni bila radovedna, ali življenje

se je samo odpiralo okrog nje, kamorkoli je pogledala. In postalo je polno in bogato tudi zanjo. Spoznavala ga je vedno bolj in enako je spoznavala tudi ljudi. Videla je, kako so duševno bogatejši in boljši oni, ki so kaj prestali in pretrpeli; videla, kako je večkrat ravno takoimenovana inteligenca plitkejša in v srcu bolj surova, primitivna in uboga, kakor priprosti ljudje in tudi taki, ki niso znali niti čitati. Osebito ženske premožnejših krogov so bile mnogokrat zlobne, malenkostne in omejene, ker niso izkusile ničesar, ker niso poznale življenja, obvarovane v svojem zatišju od vseh skrbi in neprijetnosti. Imele so priložnost naobraziti se in so si morda tudi pridobile raznih znanosti, ali mehanično, brez globjega razumevanja. Srca in duše so jim bile brez one prave globoke dobrote in blagohotnosti, ki izdaja resnično inteligentnega človeka.

(Dalje pride.)

PISMA IZ RUSIJE.

I.

V Petrogradu, dne 28. maja 1904.

Predragi!

Pisma pisati je vrlo lahko, ako človek malo doživi in malo vidi; težko pa, ako se vrste dan za dnevom novi vtisi, nove misli in nova čustva. V takem slučaju je najbolje, da pisec ne izkuša podajati celotnih slik, ampak le nedostatne izrezke življenja, ki ga obdaja, in misli, ki se mu vsiljujejo.

Rusijo in Ruse mora poznati vsak Slovan; čim temeljitejša in globokejša je to poznanje, tem bolje zanj in za občinstvo, ki ga hoče seznanjati z žitjem in bitjem te velikanske države, razprostirajoče se med Evropo in Azijo. Rusija tvori namreč del sveta zase, čegar prebivalstvo ima svojo lastno kulturo in civilizacijo, svojo lastno samobitnost. Kdor tega ne priznava, ta ne razume ruskega naroda.

Avstrijski Slovani se ne smemo ustrašiti, da sledovi tatarščine še niso izbrisani, da ruski činovniki nimajo tako čistih rok, kakor je to običajno v državi, katere upravni stroj teče že veke in veke. Slovani moramo poznati Rusijo docela, njene vrline, kakor njene nedostatke.

Pri vsakem koraku se vidi, da je družba še mlada, da vse vre in kipi. Najnovejše zapadne

duševne pridobitve se takoj udomačijo tu na vzhodu. Ti sinovi narave hočejo hipoma in skokoma prisvojiti si, kar je zapad ustvarjal polagoma tekom stoletij. Ruski dijak pozna Spencerja in Milla, Darvina in Goetheja, stoletni zgodovinski razvitek svojega naroda pa prezira. V njegovi glavi vlada strašna kolobocija najrazličnejših doktrin, površno si je prisvojil vse znanje zapada, ne ve pa, kako bi pomagal bednemu mužiku. Ko zapusti vseučilišče in sleče dijaško uniformo, postane čisto navaden činovnik in sprejema radovoljno obilne „vzjatki“.

Petrograd, stolica premogočnega carstva! Odkritosrčno moram priznati, da mi imponira ta sila, ta mogočnost, ki se pojavlja povsod. Navdaja me tudi ponos, da so ti ljudje, ki imajo toliko sile v svojih rokah, slovanskega plemena, da so skoraj moje krvi in da govore skoraj tisti jezik, ko jaz.

Prvi vtisi so bili res ugodni. Spoznal sem sicer, da mi vse ne bo moglo ugajati in da bom moral včasih zmajati z glavo, ali kljub temu ne bom mogel postati pesimist.

Znancev imam že vrlo mnogo v Petrogradu. Slovenci so tu jako priljubljeni.

Rusi ne razumejo, kako se more tak mal narodič ubraniti Nemcev. — Po njih mnenju so Slovenci posebno sposoben in žilav narod. Splošno blagostanje da vlada v slovenskih deželah, ljudstvo da stoji na nenavadno visoki stopinji izobrazbe. Splošno se priznava, da zavzemamo Slovenci za Čehi prvo mesto med slovanskimi narodi.

Bil sem pri gospej D., za katero sem imel priporočilno pismo in ki me je prav ljubeznivo sprejela; ona je jako navdušena slavjanofilka. V njenem salonu sem videl nekoliko slik Hrvata Bukovca in vse polno stvari v hrvatskem slogu. Tudi gospa M., naša znanka iz Palestine, je tu znana oseba in brž, ko mi bo mogoče, jo obiščem. Predstavil sem se tudi knezu Golycinu-Muravlinu, odličnemu pisatelju in členu naučnega minist. sveta. Obetal mi je, da me seznaní z odličnimi osebami, in to priliko hočem pošteno izrabljati. Golycin je predsednik edinega političnega društva v vsej Rusiji „Ruskoe sobranje“. Geslo tega društva je: narodnost, samodržavje, pravoslavnost in antisemitizem.

Včeraj sem bil pri generalu Ignatievu, onem zgodovinsko imenitnem možu, ki je s Turčijo sklenil in podpisal sanštefanski mir. Ko je izvedel, da sem Slovenec, zasijalo mu je lice in izpregovoril je:

„Silno, silno čislam Slovence.“

Razgovor z njim je trajal precej dolgo in bil je zelo zanimiv. Pripovedoval mi je o Bismarku, ki je nekaj v razgovoru z njim izrazil željo, da bi se Donava izlivala pri Reki v adrijsko morje in ki je vedel ceniti važnost slovenskega Primorja. Ignatiev je prepričan, da je naloga Avstrije biti slovanska država in ne razume avstrijskih državnikov, ki se temu upirajo. Rusija ne želi okupirati slovanskih pokrajin, pač pa je izredne važnosti zanjo, da ima v srcu Evrope zanesljive zaveznike.

Nekoliko dni pozneje sem bil pri generalu Komarovu v Dragotinu novgorodske gubernije. Komarov izdaje dnevnik „Svět“, ki je menda najcenejši dnevnik, saj stane le 4 rublje na leto. Ima nad 100 tisoč naročnikov in je pisan v strogo ruskem konservativnem duhu.

V Dragotinu sem se seznanil s pristno ruskim tipom mužika, živečega na neplodnem mrzlem severu. V ovčjem kožuhu sem hodil okrog, da, nekoč sem še celo oblekel medvedji kožuh. Priznati moram, da je bil vtis ugoden. Preseñen sem bil, da so hiše mužikov tako snažne in čedne, čisto drugačne, kakor sem si jih prej predstavljal. Ljudstvo je jako bistrourno, uljudno

in prijazno. Bil sem tudi pri starešini, ki me je pogostil s čajem, soljo in kruhom. Drugi mužiki so napravljali name vtis v skromnih razmerah živčjih tržanov.

Z „mirom“ (skupno zemljiščno lastnino) ljudje niso zadovoljni. Dozdeva se mi, da „mir“ nima več pravice do obstanka, pač pa neka druga gospodarska organizacija, ki ni nič manj častitljiva in vkorenjena v ruskem zgodovinskem razvitku, in to je „artel“, podoben našim zadrugam.

Te dni sem se seznanil končno z imenitnim pisateljem in publicistom S. S. Petrovim, intimnim prijateljem Gorkega in Andrejeva. Duhovnik je, a vkljub temu sotrudnik svobodomi-selnega časopisa „Ruskoe slovo“ v Moskvi, ki mu plačuje za vrsto pol rublja. Navedel sem to dejstvo, da pokažem, kako sijajno je gmotno stališče imenitnih ruskih publicistov — in slovenskih? — Petrov jako ljubi Slovence in je bil sam že na Primorskem, kjer mu je prav ugajalo. Napisal je nebroj knjig, izmed katerih mi je podaril sedem debelih in krajših zvezkov. Pristen ruski tip je: velika, izrazita glava s širokimi potezami, dolgi prameni gostih lepih las mu padajo na ramena. Zmenila sva se, da bova skupno prepotovala smolensko gubernijo, da proučim rusko „derevnjo“. Potem se vrnem v Moskvo.

V občé sem zadovoljen s krogom znancev. To je precej pestra družba. Srbski dijak iz Mostara, čegar oče in brat živita pod policijskim nadzorstvom, Krivošlik, cenzor slovanskih časnikov in knjig, gospa Durdina, sestra lastnika jednega izmed najimenitnejših ruskih pivovarov, razni vseučiliščni profesorji in docenti, medicinka Jenkova, Ljubljancanka, veletržec Kos, tudi rojen Ljubljancan, neki ruski ulanski polkovnik itd.

Kako vpliva vojska na domačine, vprašaš? Ako bi ne bilo časnikov in ako bi ne imel prilike pogovarjati se včasi o njej z Rusi, ne bi nikakor čutil, da besni vojna tam na Daljnem vztoku. Na Nevskem prospektu je živahno, kakor vselej in kupčija se vrši, kakor da bi se ne bilo ničesar posebnega dogodilo. Na ulicah čitajo sicer brzozjavke „Pravitelstvenega včstnika“ in prodajajo se posebne večerne izdaje velikih listov, ali vse to ne predrugačuje navadnega pouličnega življenja.

Drugače je pa opazovati Rusa med štirim stenami. Bil sem priča, kako silno je v „Ruskem sobranju“ učinkovala vest, da obstreljajo Japonci železnično progo v Port Artur. Vse je prepričano, da je Rusija začela vojno popolnoma nepripravljena. Neki znan publicist pa je tolažil navzoče, da so bili Rusi za-

četkom vsake vojne nepripravljeni in da je tekom preteklega veka vsaka vojna začela na ruski strani s porazi. Rusi bodo seveda nadaljevali vojno, in vse je prepričano, da končno, po težki borbi zmagata ruska armada. Značilno je za ruski narod in državo, da nikdar ne odjenja, ampak si pribori naposled zmago s tisto latentno silo, ki odlikujeta ogromno državo in ki je posledica geografičnega položaja.

V dokaz strašne malomarnosti in neprevidnosti naj navedem dejstvo, o katerem se piše sedaj kljub cenzuri v tukajšnjih listih. V Kronstadtu so bile pod milim nebom nakupičene velikanske množine najopasnejšega streliva (pikrolita). Obdan je bil ta prostor od lesenih koč, v katerih se je — kurilo in kuhalo. Nekega dne se je vnel v eni teh koč ogenj, ki se je komaj pogasil. Ako bi segel ta ogenj preko lesenega plota, uničen bi bil in pogorel ves Kronstadt z vso eskadro, ki se odpravlja na bojišče . . . Vsi listi hvalijo novega poveljnika v Kronstadtu, ki je odpravil take v nebo vpijoče nedostatke. Ako se take stvari dogajajo, kdo se naj čudi nad nesrečo, ki je zadela „Petropavlovsk!“

Rusi so vse poraze sami zakrivali po svoji brezkončni „bezhalatnosti“ (malomarnosti), ki je značilna črta ruskega narodnega značaja. Nemške trdnosti, nemškega smisla za red in opreznosti Rusom manjka. Ruska družba je silno ogorčena proti ruski diplomaciji, ki pač ni več taka, kakor je bila ob Ignatijevem času, in proti onim činiteljem v ministrstvih, ki nosijo vso odgovornost. Čujejo se v najdistingviranejših krogih tako krute sodbe, kakršnih bi nihče ne pričakoval. — Treba je torej bodriteljev in tolažnikov.

„Journal de St. Peterbourg“, ki ga smatrajo oficioznim listom ministrstva zunanjih del, piše pod naslovom „Sovražnik“ sledeče: „Naš najopasnejši sovražnik je okoli nas, v nas samih; namesto da bi se ž njim borili z vsemi svojimi duševnimi silami, ga živimo in boderimo. Če bomo tako nadaljevali, nam stori ta

sovražnik več škode nego zveza vseh rumenih trum skupaj. Pesimizem — to je smrtni sovražnik Rusiji! Duh dvoma, ki vidi povsod in v vsem le slabo — to je sovražnik, ki bi se morali ž njim Rusi boriti z največjim naporom.“ Ta duh dvoma, ki mi je bil pri Rusih vedno neumljiv, je vzbujal v meni začudenje; ko pa je buknila vojna z Japonsko, se je izpremenilo to moje začudenje v skrb in celo v srd. Minili so že trije meseci vojne in ne neham se jeziti nad tem zlim duhom ruskega dvoma. Škodljiv nam je bil vedno, v sedanjih razmerah pa je še desetkrat škodljivejši . . . Ako šteje narod 130,000.000 duš, kakor pri nas v Rusiji, ter ima armado, ki je v pravem razmerju s številom in kolikostjo prebivalstva, armado, ki se odlikuje s tako duševno hrabrostjo, s kakoršno nobena druga na svetu, ako ima naš narod take vojake, kakoršni so bili ti, ki so se borili pod Tjurenčenom, take pomorščake, kakor so bili junaki Čemulpa, in svečenike, ki hodijo pred vojaki v boj s križem v roki — potem nima vzroka udajati se obupu. Za tak narod zdvojenost ni več duševna slabost, nego to je že greh zoper dolžno ljubezen do svojega naroda . . . Masa našega naroda pa je mlada in silna ter izraža svojo lastno voljo, tvarja in sestavlja zgodovino. Ta masa ne kloni in ne bo klonila s svojim duhom nikdar!“

Prišel sem sicer v Rusijo brez vsakih iluzij, pa priznati moram, da narašča v meni ponos od dneva do dneva, saj stoji za nami tak narod — molodec. Vse tu je ogromno, vse, kar je lepo in plemenito, je tako lepo in plemenito, da ne more biti bolje; vse, kar je nizko in podlo, je tako nizko in podlo, da ne more biti huje. — Srednje poti tu ne poznajo.

O sveta Rus! Zagonetka si, zagonetka, kakor duša vsakega mužika. Vse je mlado, vse burno, vse vre in kipi; ali pride dan, ko bode sveta Rus res sveta in svetla!

Zdrav!

Tvoj mladi potnik.

NARODNA.

Oj sijaj, sijaj solnce
na zmočeno zemljo,
da zaduhté spet rože
in ptičke zapojo.

Oj sijaj, sijaj solnce
na žalostno srce,
da vse te grenke solze
enkrat se posuše.

Alojzij Gradnik.

ARTZ:
NA OBALI.

ROMAN UMETNIŠKEGA SAMOUKA.

Spisal Olčev Igo.

XI. MED RISARSKIMI VZORCI.

(Dalje.)

Neko jutro je poslovodja Tona prinesel iz mojstrove knjižnice obširno mapo s platnenimi zavoji ob straneh ter jo razgrnil pred menoj po veliki delavski mizi . . .

Naš Tona je bil namreč že nad trideset let pri hiši, imel je torej pristop v vse prostore mojstrovega stanovanja, kakor tudi so mu bile znane vse obiteljske razmere in tajnosti. Mojster Kotnik ga je bil prevzel s pozlatarsko obrtjo vred od svojega tasta, slovečega cerkvenega slikarja, katerega ime sem pozabil.

Mojster je svojega poslovodjo klical „Tona“, njegova žena in otroci so mu rekli „gospod Anton“, dočim so mu mojstrove pomočniki zaradi njegove zaljubljenosti v lepe umetnosti nadeli latinsko ime „Antonius“.

Pisal se je pa Anton Španhake l j, rodom iz Št. Ilja pri Spielfeldu, na slovensko-nemški jezikovni meji, vsled česar je tudi govoril ono z nemškimi ocvirki zabeljeno mešanico, ki se čuje ondi na desnem obrežju sivozelenkaste Mure. — Stari naš poslovodja je bil, kakor sem rekel, nav-

dušen oboževatelj umetnosti, katero je smatral za nekakšno skrivno razodetje in blagovestje, ki ima namen oblaževati in lepšavati človeško življenje. Ali pri vsej svoji navdušenosti ni prodril umetnosti do bistvenega jedra, nego se je naslajal zgolj ob njeni zunanji prikazni. Bil je pač le — samoučen diletant! To sem spoznal takoj prav onega jutra ob njegovem razkazovanju mojstrove mape z risarskimi vzorci:

Z neko slovesno resnobo jo je bil razprostrl pred menoj ter važno in dostojanstveno posegal v grmado papirnatih svežnjev; ali tolmačiti mi njihove vsebine ni vedel, kamoli da bi mi mogel podati potrebnih navodil za njih proučevanje.

„Na, Igo, na! Tule so tisti vzorci za risanje, ki sem ti jih bil obečal! Ogleduj si jih, in se vežbaj v prerisavanju! Vidiš, tako-le!“

Prinesel mi je namreč hkratu potrebnega risalnega papirja in raznih svinčnikov na izbero ter nadaljeval:

„Kar tule sèm sedi, pa riši! Jaz bom tačas že opravljal delo za oba!“

In res je dobri starček z vso unemo pilil in brusil krastavi mavčni marmor onih velikan-skih altarnih stebrov za cerkev Sv. Alojzija, jaz pa sem se trudil in potil s prerisavanjem do-tičnih vzorcev dan za dnevom od ranega jutra do poznega večera in še ponoči ob svetlobi brlečih svetilk, kakršne so bile v navadi v tisti dobi.

Pa jih je tudi bilo v tisti mapi vsakovrstnih predlog za risanje iz vseh strok upodablajočih umetnosti, da nisem vedel, kje in kako bi se jih lotil.

Tu so bile v prvem zvezku različne ara-beske in ornament, sestavljeni od primi-tivnih geometričnih potez ter od fantastičnih rast-linskih in živalskih oblik in karikatur, ki so jih izumili etruški, egiptovski in grški risarji; nadalje arabeske iz dobe pompejanske, ko so začeli vanje vpletati i človeške podobe ter vsa nepregledna vrsta starokrščanske, romanske, arabske, mavriške, bizantinske in gotiške ornamentike kakor tudi srednjeveški (renesančni), indijski in perzijski okraski, da ne govorim o Kitajcih in Japoncih, katerih krasna vodnorastlinska in ptičja ornamen-tika je pri nas Evropejcih prišla v modo šele v novejši dobi.

Drugi sveženj je obsegal risbe in kolorirane vzorce stoterovrstnih cvetlic in rastlin z naših domačih livad in vrtov ter iz eksotičnih krajev. Početkoma so bile ondi posamične cvetke, potem pa umetno ubrani šopki in venci; takisto rast-linski predmeti od pojedinih dreves do obsežnih gozdnih skupin.

V tretji plásti mojstrove mape so bili razno-složni stavbinski osnutki in načrti, po-čenši od najstarejše dobe človeštva do konca osemnajstega veka. Tu so se vrstili prvotni tlo-risi in temeljni črteži profanih zgradb, kakor tudi dovršeni umotvori monumentalnih poslopij, palač in tempeljev starodavnih, srednjeveških in mo-dernih slogov.

V četrtem zvezčiču se mi je razgrnil pisani svet živalstva po vsakoličnih svojih plemenih in pasminah.

In končno, v petem svežnju so se prikazali — figuralični vzorci in sicer od posamičnih delov človeškega telesa do cele njegove podobe v vsej bogoslični dovršenosti tega mojstrskega umotvora stvarnikovega . . .

Tu sem torej sedel pred ogromno grmado risarskih predlog, ki jih nisem mogel niti površno pregledati, kamoli da bi bil mogel vso to bogato zalogo proučiti — kaj pravim proučiti! Niti od-ločiti se nisem vedel za to ali ono stroko tem-

več ždel sem, v svojo onemoglost ugreznjen, ter pričakoval rešilne roke iz tega umetniškega labi-rinta. Poizkušal sem pač posnemati zdaj ta, zdaj oni vzorec; pogodil sem tudi marsikatero potezo ter naposled kakšno risbo izvršil; toda vsi moji poizkusi so ostali polovičarski, nedostatni.

Ves obupan sem posedal ure in ure pred svojimi risarskimi eksperimenti! Čutil sem pre-živo, da mi je treba temeljitega, teoretičnega nauka v risanju, v čegar misterije ne proderem brez večšega navodila.

Stari Tona me je motril sočutno in me to-lažil in bodril s prijaznimi besedami; ali pomagati mi ni mogel, ker je sam pogrešal pravega tem-eljnega pouka v tej stroki. Ubožec je prišel šele v 30. letu svoje dobe k našemu mojstru za „slikarskega učenca!“ Privadil se je pač prak-tičnih manipulacij imenitne pozlatarske obrti, a nedostajalo mu je teoretiških študij v tem po-klicu.

Tako sem čepel zopet neko jutro ves pobit in objokan pred risalno svojo desko, kar mi pri-nese zajutrak — mlajša mojstrova hči Zalika. Opazivša moje solze, pogleda me deklica milo in sožalno s svojimi velikimi, srnjimi očmi. Uga-nila je takoj vzrok moje žalosti in rekla:

„Ti brižni Igo, ti! Ali ne moreš napraviti kar želiš? Ne, nikar ne obupaj. Vkratkem se vrne z akademije moj brat Toma! On ti že pokaže.“

Kakor svoj čas betlehemski pastirji tisto angelsko petje ob rojstvu Odrešenikovem, sem po-slušal strmeč blagoglasno deključino oznanilo. In stari poslovodja je dejal smehljaje:

„Da, da, Igo! Naš Toma je nadarjen mla-denič, univerzalen ženij!“

Od tistega dneva sem se lotil z novo silo in z gorečim navdušenjem risanja, Tona pa je politiral svoje stebre, veselo zvižgaje, kakor kakšen dvajsetleten mladič, in v kletkah okrog po stenah, oknih in policah so žgoleli vsi Josipovi ptiči, da jih je bilo veselje poslušati . . . Bili so to zame blaženi dnevi, polni poezije in umetniške zami-k-njenosti, katero so mi obsevale žarne, rjavobojne oči mojstrove hčerke . . .

Toda v to našo idilo je neko popoldne zagrmel hripavi glas nenadejano domov došlega mojstra . . .

Ugledavši mene sredi svojih risarskih vzor-cev, je zakričal mož ves razjarjen nad Tonatom:

„Ti tampelj ti stari! Kaj ni zadosti, da si ti prismojen? — zapeljuješ mi še fanta v tiste svoje prismodarije!“

In srdito je pograbil razmetane risbe, jih spravil v mapo ter jo odnesel v knjižnico.

Ko pa se je vrnil, mi je dejal:

„Vidim, da imaš talent za risanje! No dobro! Ko se vrne moj sin, pošljem te v tukajšnjo risarsko šolo, potem pa pojdeš lahko z mojim sinom vred na akademijo! Za zdaj pa pusti vse te igrače!“

In drugi dan na vse zgodaj me je mojster prišel buditi in me je povabil seboj.

XII. NA DELU PO RAZNIH CERKVAH.

V stolni cerkvi so se pripravljali na prihod škofa Antona Martina Slomška, ki je tisti čas prenesel svoj višjepastirski sedež od St. Andreja v labodski dolini v Maribor.

Tu je bil velikanski šum in metež po vsem veličastnem hramu božjem. Zlatarji so pozlačevali veliki oltar, ki je bil od tal do vrha preobložen s četverovrstnimi svetniki in svetnicami, pozlačenimi stebri, ornamentami in arabeskami ter čudno prikrojenimi serafinskimi glavicami z navzgor zasukanimi krili. Pozneje so tisti oltarski monstrem odstranili ter ga nadomestili z ličnim gotskim žrtvenikom, v soglasju z gotskim slogom cerkve.

Tudi postranski oltarji so bili izdelani takrat v neokusnem slogu ter preobloženi s pozlačeno šaro.

Poleg pozlatarjev so bili v cerkvi zidarji, slikarji in pleskarji ter mizarji in gori na koru so postavljali prav one dni nove, na dva krila razdeljene orglje, katerih velikanske piščalke je dotični stavitelj uglašal s čudovito vztrajnosti od jutranje zore do večernega mraka.

Tu sem se naplezal po lesenih odrih po ves dan gori in gori ter se tolikanj utrudil, da sem zvečer omahnil kakor slamnat snop na svoje ležišče, ne da bi sanjal kakor prejšnje noči o bodoči svoji umetniški nesmrtnosti. Takisto podnevi nisem utegnil misliti več na risarske svoje poizkuse, še manje pa v duhu zreti v tiste žarnosojne oči mojstrove hčeri . . .

Hkratu smo delali i v ostalih predmestnih cerkvah mariborskih in sicer pri Sv. Magdaleni, ter v takozvani „Slovenski cerkvi“, na katere mestu se dandanes dviga velikanska nova, iz rdeče opeke zgrajena cerkev s tistimi kropnjačastimi zvoniki in frančiškanskim samostanom ob strani. Največ preglavice je prizadevala našim restavratorjem semeniška cerkev sv. Alojzija na glavnem mariborskem trgu.

Veliki oltar, v katerem je čudovito lepa slika cerkvenega patrona z raznovrstnimi alegorijskimi podobami slovečega slikarja Tonerja, bivšega ravnatelja slikarske akademije v Gradcu, — je izdelal graški umetnostavbni mizar Josip Kainz, dočim so figuralične okraske, t. j. podobo sv. Petra in Pavla porabili od neke druge cerkve. Na vrh velikega oltarja je graški kipar Ivan Gschiel izklesal kolosalno podobo nadangelja Mihaela, ki pa je bil toli okoren in težak, da se je pod njim šibil ves oltar; zatomora nadangelj, s pristnim zlatom ves pozlačen, samevati še danes v podstrešju cerkve. Prej navedena slika je prvotno predstavljala zaščitnika šolske mladine, v „gloriji“ plavajočega nad mestom Florencijo; toda florentinsko rojstno mesto svetnikovo so baš za časa našega dela v isti cerkvi dali preslikati z mestom Mariborom. Sneli so sliko ter jo postavili na sredi cerkve na nalašč za njo zgrajen oder in ondu je izvršil ravnatelj Toner tisto njeno pokrajinsko ozadje.

Videl sem tamkaj večkrat čestitljivega starca. Bil je kaj pobožen mož. Pravijo, da je bival za papeža Gregorja XVI. v Rimu ter je pred njim slovesno obljubil, da kot cerkven slikar ne bo slikal nikoli poganske boginje Venere. Ko so naši pozlatarski pomočniki gori po oltarskih odrih peli in žvižgali, godrnjal je stari umetnik zdolaj pred svojo sliko na glas o „nedostojnem vedenju v hramu božjem“ . . .

Razun Tonerjeve glavne slike sta ondu v cerkvi sv. Alojzija še dve jako imenitni oltarji sliki sv. Maksimilijana in sv. Viktorina, patronov celjskega in ptujskega mesta. Dalje sliki srca Jezusovega in Marije, katerih prva predstavlja našega Izveličarja v toli plemeniti podobi, kakršne še nisem videl na nobeni moderni sliki. Takisto je ondi slikovit, uprav poetično ubran križev pot, katerega so, kakor tudi prejšnje štiri slike, naročili v Monakovem.

Končno sta v postranskih cerkvenih risalnih slikana al fresco dva oltarja, katera je izvršil pokojni Toma Fantoni, cerkven slikar iz Vidma na Laškem, ki je poslikal veliko število cerkv na Dolenjem Štajerskem.

Prav rad sem zahajal v to semeniško svetišče, ponajveč zaradi lepih slik, o katerih si še zdaj po tolikih letih, kadar dospem v slikovito podravsko mesto, vzbujam spomine na prva leta svojega stremljenja za vzvišenimi vzori lepih umetnosti, ki sem jih gojil na vinorodnih bregovih deroče naše Drave.

(Dalje prihodnjič.)

J. E. RJEPIN: KOZAKI PIŠEJO SULTANU PISMO.

F. REISCH: NA PLANINAH.

C. M. MEDOVIČ:
SREMSKI MUČENIKI.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Janka Kersnika zbrani spisi. Zvezek III. Sešitek II. Vsebina: Jara Gospoda. — Očetov greh. — Založil L. Schwentner v Ljubljani 1904. Cena 2 K 50 h, s pošto 20 h več. Str. 194. — Dolžnosti „Sloven. Matice“, ki tava brez načrta od slučaja do slučaja v svojih izdanih, izvršujejo že dolgo vrsto let naši trgovci založniki, v prvi vrsti L. Schwentner in A. Gabršček. Ta dva moža imata ne le izvrsten trgovski instinkt, nego se tudi zavedata, kaj je njuna naloga z literarnega in narodnega stališča. Schwentner je izdal že celo vrsto Cankarjevih in Zupančičevih knjig, popularno izdajo Prešernovih poezij, zbrane poezije Ketteja, Murna in Cankarja, izdaja Trdinove in Kersnikove zbrane spise ter je v kratki dobi svojega bivanja v Ljubljani storil za slovensko beletristiko iz lastnih sredstev toliko, da je dolžnost rodoljubnih Slovencev, ne le podpirati ga, nego tudi vedeti mu največjo hvaležnost. Sedaj je položil pred nas dvoje romanov iz zadnjih let literarnega delovanja Janka Kersnika, tega našega modernega klasika malomeščanske slovenske novelistike. Kersnika pri nas še danes postavljajo nekateri za Jurčiča, dasi stoji literarnoumetniška vrednost Kersnikovih del visoko nad Jurčičevimi, ki jih presega Kersnik ne le idejno, nego tudi obzorno, tehnično in stilistično. Dočim je stal „Naturbursche“ Jurčič še z obema nogama v stari romantiki v svojih snoveh, svojih originalih,

v svojem ohlapnem slogu ter v svoji nonšalantni tehniki, je bil Kersnik prvi glasnik modernega realizma, umetnik duha in elegance. Tudi v Kersnikovih delih zazveni še tuptam romantična struna, a realizem nadvladuje, tako da ne dvomimo, da bi danes, ako bi še živel, trdno stal na čelu slovenskih realistov! Višek svoj pa je dosegel Kersnik-beletrist v romanu „Očetov greh“, ki je trajen biser našega leposlovja. V njem je dokazal Kersnik, da je bil doma v kmetiškem, malomestnem in velikomestnem milieju, da je bil fin psiholog, ne da bi pri tem mrcvaril svojih oseb in — čitateljev s prisiljenim premozgavanjem duše in srca. V nobeni slovenski inteligentni hiši naj bi zatorej ne manjkalo Kersnikovih spisov, ki jih prištevamo med najdragocenejša leposlovna dela slovenske literature. c. r.

Kirdžali. Podonavska povest. Poljski spisal Mihael Čajkovskij. Drugi, popravljeni natis. „Slovan. knjižnice“ snopič 134—137. Str. 360. Cena 1 K 20 h. Malo je romanov, ki bi jih bila slovenska mladina čitala s toliko napetostjo in navdušenostjo kakor roman „Kirdžali.“ L. 1865. je izšel prevod Podgoričanov, podlaga tej drugi izdaji, ki jo nova generacija čitateljev sprejme gotovo istotako hvaležno, kakor smo jo sprejeli svoječasno mi. Junaštva Kirdžalija v bojih s Turki in njegova ljubezen s Saro Mihaelo pa bodo zanimala vsakega čitatelja. Povest je živahno pisana zgodovinska slika, polna bujnopestre romantike in krasnih opisov jugoslovanske narave.

Mučenci. Starokrščanska povest. Hrvatsko spisal Milutin Mayer. S pisateljevim dovoljenjem poslovenil Emonski. V Ljubljani 1903. Založil Tomo Zupan. Natisnil D. Hribar. Ponatisk iz „Danice“ I. 1903. Str. 167. Cena 90 h.

Sv. Ahacij s tovariši mučenci, kranjske dežele pomočnik. V prid družbe sv. Cirila in Metoda spisal Ivan Vrhovnik. V Ljubljani 1903. Založila družba sv. C. in M. Natisnil Drag. Hribar. Str. 35. Cena 30 h. — Z rastočim navalom tujstva raste naloga, ki jo je izvrševati družbi sv. Cirila in Metoda. Zatorej, rodoljubi, ne držimo križema rok, ko se bliža nevarnost! Stojimo na braniku domovine, da nas ne obsodijo potomci! Podpirajmo čuvarico slovenske mladine, družbo sv. Cirila in Metoda! God njenih slavnih zavetnikov je pred durmi. Vodstvo je izdalo te dve knjižici, ki ju najtoplejše preporučamo. Prvo: „Sv. Ahacija“, patrona Kranjske, krasí Gregorčičev prevod starodavne himne. Druga: „Mučenci“ nas seznanja s krutim preganjanjem krščanstva za cesarja Dioklecijana. Pretresujoče je opisal to grozno dobo hrvatski narodni učitelj Milutin Mayer. Slovenski prevod je prav lep. Obe knjižici sta popolnoma prikladni za darila konec šolskega leta, za šolske in ljudske knjižnice, za bralna in izobraževalna društva. Mladina bo rada čitala obe. Preplačila radostno sprejema potrebna blagajna družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani.

Knezova knjižnica. Izdaja Slovenska Matica. X. zvezek. V Ljubljani 1903. — Vsebina: I. Ivan Cankar: Življenje in smrt Petra Novljana. II. Jos. Kostanjevec: Ella. — I. Znamenja kažejo, da se bližamo novi Cankarjevi krizi. Literarne krize so dobre, zaspanci se vzdramijo, „še živimo“, se konstatuje v centralnem uradu duševne narodne statistike. — Cankar ima trdo kožo; tudi si ne kupuje peres v trgovini, ampak si jih prireza sam; zato mu ni priti do živega, čeprav je bil že pražen in pečen, vržen v vodo in z vitrijolom polit. Zdi se mi, kakor bi si on mislil: „Udarili ste me po levi, udarite me še po desni; saj me ne boli niti eno niti drugo“. — Upam, da je jasno, da s tem ne mislim izreči kake pozitivne hvale o njegovem pisateljevanju; a všeč mi je njegova vztrajnost: „Jaz delam po svoje, Vi pa sodite kakor hočete, makar tudi po svoje!“

Tako dela ali skrajna trma ali pa vera v samega sebe in v svoje izkušnje; ker se trma v literarnih zadevah kmalu okrši ob realnih okolnostih, lahko rečemo, da velja za Cankarja zadnji razlog, naj nam ugaja ali ne. Kako pa bi tak človek ne prišel z drugimi navskriž? Namreč z vsemi tistimi, ki tudi verujejo v svoje izkušnje in v samega sebe in ki — to moramo seveda dostaviti — pričakujejo in zahtevajo, da naj imajo drugi iste izkušnje in da naj verujejo prvič, drugič in tretjič vanje in potem še-le morda v same sebe! Mi vsi, ki tvarjamo čitajoče občinstvo, smo vobče taki. Čitamo in čitamo in kar prežimo, da najdemo kaj takega, kar se vrši tako, kakor se — po naših mislih — mora vršiti. „Dobro je to povedal! Tako je!“ pravimo z zadovoljstvom, ker si domišljamo, da je dotična misel izvirno naša in da je bil pisatelj tako srečen, da jo je — zadel. — Mari ne delamo na ta način prav? V obče, da! Saj je človeštvo v telesnem in duševnem oziru vendarle uniformno; zato je čisto pravilno, da ugaja in s me ugajati večini to, kar je posneto po večini. Pisatelj, ki zadene to „pravilnost“, nam je po pravici všeč; on postane popularen. Ali v uniformi, kakor je tudi lepa, tiči nevarnost avtokratizma; preveč ponosni postanemo nanjo, nočemo je nikdar sleči in sumljiva se nam zdi vsaka tuja uniforma; celo, če pride kak civilist in nam prisoja smisel za svojo individualno obleko — ali ga ne pogledamo pisano?

Pisano sem pogledal, ko sem prečital v Cankarjevem spisu na str. 18 naslednje stavke: „Ena sama ura poštene in poučne družbe je vredna več nego leto dni šole. Kar ti vzame šola, in to so vse lepe čednosti, ki so ti prirojene, ti vrne družba. Ali med družbo in družbo je velik razloček, ki ga spozna človek šele po dolgoletnih bridkih izkušnjah. Precej dobro merilo je, da se ogiblji družeb, ki ti jih priporočajo predstojniki, učitelji, varuhi in drugi taki ljudje, ki ti stavijo neprestano hudobne zanke in ki jim je edini cilj in smoter, da te uničijo na duši in na telesu“. Pisano sem pogledal in moj „koh-i-nor“ je potegnil debelo črto ob strani. Jaz, sam učitelj, jemljem mladini „vse lepe čednosti, ki so ji prirojene?“ — In koj na nastopni strani (19.) sem pogledal še bolj pisano, ker se tam govori o fantu, enem „izmed tistih študentov, ki študirajo in ki torej nikoli nič ne dosežejo“; ta „torej“ sem si hitro podčrtal. Potem sem čital poglavje do konca, a na to se zopet vrnil k str. 18. in 19. in porodile so se mi one misli o uniformi. Kdo govori tiste besede o šoli? Govoril jih ni človek v naši uniformi, ampak civilist v popolnoma samosvoji obleki, petrefakt človeka, čevljar Jakob Mrva . . . Čim dalje sem prevdarjal, tem bolj sem moral priznati, da temu možu izbornu stoji njegova obleka! In jetičen starec na str. 19., kakeršen je, ne more drugače reči, kakor da študenti, ki študirajo, „torej“ nikoli nič ne dosežejo. — Menim, da se razumemo.

Treba pa je v današnjih časih povedati stvar tudi naravnost: Kdor misli Cankarjeve novejšje stvari čitati z istim namenom kakor se igra tarok, ta bo prišel najbrž na prvih straneh do zaključka, da to ni „za brati“; čim več pa bo bral, tem bolj bo pozabil na namen taroka. Cankar nas prisili, da ob njem mislimo, predlaga nam probleme v rešitev in nas vedno sili k opoziciji; baš opozicija mika, ali zahteva tudi nekaj žrtve od nas. Žrtva pa je nemogoča vsakomur, ki ne samo — ne sme ali ne more sleči svoje uniforme, ampak ki tudi misli, da mora biti pri Cankarju in pri obleki njegovih vojakov vsak šiv tak kakor ga je navajen videti pri svoji uniformi; tak človek je poklican soditi le svojo uniformo, vestno motreč in primerjajoč gumbe in našitke.

Ali sem potemtakem kar navdušen za to novo Cankarjevo in morda celo za vsako njegovo delo? Razumniki vedo, da je pozitivna hvala kaj čisto drugega kakor objektivno priznanje opravičenosti Cankarjevega delovanja; zadnje mu je treba — njemu in vsakemu — najprej pripoznati, potem se šele sme govoriti ali o hvali ali o graji.

Grajal in hvalil sem že pri drugih prilikah to in ono v Cankarjevih delih. V istem položaju sem danes. Tiste sanje na str. 36—48 so sicer znak velike spretnosti pisateljeve, ali tako so dolgovezne in glavni motiv je tako razblinjen v male motivčke, da se komaj prerijemo čez onih 12 strani. Tiste vizije, Cankarju tako omiljene, učinkujejo le, dokler so res vizije, ne pa — kronična slabost.

Naši noveli bi se nadalje dalo morda očitati, da ne zastopa posebnih novih — pri Cankarju novih — idej. No, da! Ozadje je isto kakor v „Na klanču“; za plastično opisano vožnjo starega Luke sem že čital natančno paralelo po ruskem izvirniku, dasi se v tem trenutku ne morem spomniti, kje; v ostalem pa piše baš zdaj Cankar sam sebi paralelo v „Zvonu“ („Na pragu“): tam Metka in v naši noveli Peter sta si brat in sestra. — Ali vse to ni, da bi moralo biti napaka; vsak pisatelj ima nekak poseben „delokrog“, če ne vedno, pa vsaj nekaj časa. Odkar je Cankar spisal „Tujce“, si je izbral svoje posebno polje — prej je bil ves drugačen! — polje, ki mu rodi toliko, da še ni porabil vseh pridelkov. Glavni predstavljalci ulog v njegovih življenjskih dramah so tisti, ki jim je življenje vtisnilo pečat izobčenosti ali tekom

let — to so pravi ali pa mladi starci ali — že ob rojstvu. K zadnjim spada naš Peter Novljan. Sicer je še otrok, ali pravih otročjih otrok Cankar ne pozna; kakor Metka v „Na pragu“, tako je Peter v naši noveli ravno v letih, ko se metulju razvijajo krila. Z veliko fineso rešuje Cankar težak problem, odpreti pogled v to človeško dobo, polno sanj in slutenj, nezavestnega hrepenenja in tajnega koprnenja ter prve kritike svoje lastne duše. — Peter se zdi morda komu premlad; v trinajstem letu je, pa že „ljubi“ Olgo, staro dvajset let! Seveda, če se ta stavek kar tako suho sliši, bi lahko vihali nos; ali, ljudje božji, pomislite, da je taka „ljubezen“ vse kaj drugega kakor tista preštantana ljubezen, ki svet vkup drži! Zakrknjeno ima dušo in srce, kogar se ne prime vsa milina in psihična resničnost v nedolžno-resnem „ljubimskem“ prizoru med Petrom in Olgo na str. 23—25; kdor ne slutí, koliko je povedanega v Olginem vzkliku, potem ko je poljubila „smešno-resnega“ dečka: „Bodi priden, Peter, ti ubogi fant!“ — za takega ta novela ni pisana! — Včasih pač pripisuje Cankar Petru mišljenje in govorjenje, ki ga takemu dečku, naj je bil tudi od nekdanj prisiljen motriti svojo okolico, ne moremo pripisovati; ali kar se tiče ljubezni, je vse fino utemeljeno; n. pr. tudi čut sramežljivosti. Da otrok v posebnih razmerah in pri posebnem daru opazovanja že prav zgodaj slutí stvarí, ki so sicer le posledica izkušenj, za to nam je izborna paralela Hedviga v lbenovi „Divji raci“.

Nekaj, kar sem že lani pri „Na klancu“ pripomnil, velja o tem spisu v še večji meri: pozitivno stran zastopa posebno ženska, ona zdrava Olga. — Kak problem bi se dobil skoraj na vsaki strani; ker pa ne pišem za tiste, ki knjige niso ali ne bodo čitali, zadostujejo dosedanje poizkušnje. Le nekaj naj še pripomnim v prilog vsem tistim, ki niso dobre volje; na str. 32 stoji stavek, ki se mi zdi jedro vse novele in ki kaže, na kak način se Cankarjeve moške osebe nagibljejo na pozitivno stran. Tam vzdihuje študent Pavle: „Ko bi bili bolj mladi in malo bolj neumni, bi bilo na svetu vse prav lepo“. — Za Pavleta je kajpada prepozno, ali bo prepozno tudi — za poznejše Cankarjeve junake? Ne vem, in to tudi ni toliko važno; važnejše je, da za nas ne sme biti prepozno . . .

II. *Kostanjevčeva „Ella“* je boljša kakor katerikoli spis v njegovih dveh „Knjigah iz življenja“; pisana je z vidnim veseljem in brez tiste vsiljivosti, ki nas včasih moti v njegovih prejšnjih delih. To naglašamo tem rajši, ker vidimo, da naš pisatelj ne bo postal navaden fabrikant. — Spis se slučajno začneja prav tako kakor Cankarjev „Peter Novljan“, z opisom vožnje na kmetiskem vozu, prav tako in vendar drugače. Tudi Ella ima nadalje pomembne sanje kakor Peter: isto sredstvo, ali jedro različno; Ella res sanja in zre v sanjah v bodočnost, Peter sanja v viziji in njegove sanje so skoraj brezčasne. — Tega ne navajam zato, da bi vjavjal kake primere, ampak da se vidi, kako oprezni moramo biti, če hočemo kdaj sklepati o odvisnosti pisatelja od pisatelja.

Ella, poštna upraviteljica, je značaj, pisan krepko in dosledno, doslej najboljši Kostanjevčev ženski tip. Z malimi sredstvi se nam prav dobro predstavlja tudi vsa njena rodbinska hiša; mati — prava mati, oče — dober mož, a slabček, ki najde energijo šele, ko je zanj še dovolj zgodaj, za hčerko pa prepozno. Vsekakor pa je oče prehitro žrtvoval svojo Ello; da ga preslepi nada o boljši bodočnosti, razumemo; da mu pa ob tej nadi izgine tudi ljubezen do hčerke, tega ne razumemo in to je za razvoj nepotrebno, preradikalno. — Poštarjev značaj je črn, a v njegovih okolnostih ni neverjeten, kar se tiče Elle, tudi zapoznena resnična ljubezen do nje je pri takem človeku mogoča, posebno ker se javlja v bestialni obliki. — Ostal pa je eden stalen nedostatek

Kostanjevčevih del: njegovi junaki in njegove junakinje se zaljubljaajo prehitro, zato se nam zde dotični prizori vselej malodane smešni. Ta lovec Josip! Venit, vidit, vicit! Šel je mimo, videl jo je, ko se je ozrl, in bilo je po njem in po njej; ona je celo „tačas začutila, da je pričakala oni trenotek, ki je po njem koprnela“. Pravzaprav pride ta trenotek malo pozneje: Josip pride na pošto, kupi razglednico, se vsede na njen stol in ko sta skupno izpregovorila natančno 32 besed, jo že prime okrog pasu in jo poljublja na onem ominoznem stolu. — Ella pa niti ne ve, kdo je ta ljubček ex machina.

V resnici, škoda je, da je prav ta prizor tako trivialen; pozabimo ga tem težje, ko je vendar Ella značajno dekle in Josip poštenjak in ker nam kaže poštarjeva gospodinja, da zna Kostanjevec seči mnogo globlje. Dr. Jos. Tomišek.

Slovenska bibliografija. I. del: Knjige (1550—1900). I. snopič. Sestavil dr. Franc Simonič, kustos c. kr. vseučiliške knjižnice na Dunaju. Izdala in založila „Slovenska Matica“. V Ljubljani, 1903. — Tole imenitno, znanstveno sestavljeno delo je izšlo 15 let prekasno ali pa je bila dr. K. Glaserjeva „Zgodovina slovenskega slovstva“ izšla 15 let prezgodaj. Vsekakor se je „knjižni program“ odbora nekoliko zmedel, kajti normalni možgani sodijo, da je le na podlagi izvrstne, popolne bibliografije možno pisati dobro slovstveno zgodovino. Toda pri nas je dovoljen tudi narobe svet, saj si ne upa kritika niti ziniti; če pa se kdo vendarle drzne malo ugovarjati, razkriče ga za rovarja in spletkarja . . . Oj ti „knjižni programi!“ — Ker izideta šele v 2. snopiču naslovní list in predgovor, iz katerih bi se poučili, po kakšnih načelih je sestavil kustos Simonič to svoje ogromno, širokozasnovano delo, je kritika začasno nemožna; — no, mirno lahko rečemo, da je avtoriteta mnogoletnega praktika Simoniča, ki je imel priliko, v c. kr. vseučiliški knjižnici na Dunaju preštudirati razne tuje velikanske bibliografije, tako trdna, da mu smemo zaupati. Bibliografija navaja doslej v abecednem redu (od A—K) slovenske pisatelje in njih slovenske in raznojezične knjige, prevode slovenskih knjig ter tuje knjige o teh slovenskih pisateljih in slovenskih knjigah. Ker so navedeni alfabetično pisatelji in naslovi knjig, se mora seveda marsikaj ponavljati, s čimer delo sila narašča. Nerazumljivo pa mi je, zakaj navaja Simonič k posameznim imenom pisateljev pripadajoča dela zopet alfabetično in ne kronološko, kar bi bilo menda preglednejše. Tako n. pr. čitamo:

„Gregorčič Simon. Básně . . . pfeložil Vojtěch Pakosta . . . 1887. — Gregorčičevim kritikom odgovor in pouk . . . Janko Pajk . . . 1882. . . Njega ni! gl. Matica . . . Poezije. Zložil S. Gregorič . . . 1882. . . Poezije. II. . . 1888. — V obrambo . . . 1882. . .“.

Dalje ne razumem, zakaj se imena nekaterih pisateljev po dvakrat trikrat tiskajo debelo, n. pr. Jurčič Josip, s čimer bi se mogle povzročiti zmote, — zakaj se navajajo v bibliografiji muzikalne kompozicije in končno, kako sodijo v slovensko bibliografijo n. pr. Baragova dela v čipevščini in angleščini, Klofutarjevi komentarji v latinščini, Gutschmannove knjige v nemščini i. t. d.? — Toda, kakor rečeno, dokler ne poznamo Simoničevih principov, je kritika nemožna. Vsekakor pa smó hvaležni Matici in avtorju za to velikansko delo eminentno kulturnozgodovinske važnosti, s katerim, ko se dovrši, lahko pokažemo svetu, da slovenske književnosti že stoletja ni možno nositi domov v žepnem robcu in da bi bilo danes zanjo potreba vsaj sekundarnega vlaka! c. r.

E. Orzeszkowa. Izabrane pripovedi. Svezka II. Preveo J. Velikanovič. Izdala „Matica Hrvatska“ E. Orzeszkowa je na duševnem polju poljskem poleg Marije Konopnicke največja pisateljica ter sploh najznamenitejša literaturna poljska pojava 19. stoletja. V njej se družita jasen,

energičen, trezen razum z globokim, uprav materinskim čustvovanjem. „Ničesar v življenju si ne želim tako“ — piše Orzeszkowa — „kakor da bi spoznala popolnoma, od početka pa do konca zgodovino vseh nizkih, bednih, zatiranih od osode in časa, tlačanih, izmučenih“. S temi besedami je označeno vse njeno književno delovanje. Dvigati padle in vse one, ki jih je sreča izdedinila, potezati se zanje, ščititi jih, ta namen se kaže, dasi brez vsiljive tendence, v vseh njenih delih, ki jih je izdala že pred dvanajstimi leti 45 zvezkov. Izredno pozornost je vzbudil njen roman „Marta“, ki opisuje plastično posledice tiste slabe odgoje, ki pretvarja ženske glave v modne magazine, a jim polni srca z nezdravo sentimentalnostjo, — odgoje, ki ne uči ženske življenja, kakoršno je, ter je ne utrja za življenjsko borbo. Med mnogoštevilnimi povestmi iz kmetijskega življenja pa je najvažnejša „Seljačina“ (Cham), ki jo je izdala lansko leto med drugimi izbranimi pripovestmi Orzeszkowe „Matica Hrvatska“. V tej povesti slika pisateljica mojstrsko, s fino psihologijo mistično dušo poljskega kmeta, ki pojmi strašno resnobo življenja in hoče živeti tako, kakor je ukazal Bog. — Tudi povesti II. zvezka „Izbranih pripovesti“, ki jih je prevel zopet J. Velikanović za „Matico Hrvatsko“, so izbrane prav srečno. „Bakica“, „Jeka“, „Za ružinom dolinom“, „Karijere“ so črtice, iz katerih veje neka tajinstvena moč in svežost. „Mylord“ je pretresljiva slika ljubezni matere lončarice, ki žrtvuje vse, samo da bi se dvignil sin nad njen stan, da bi postal gospod. A medtem, ko hiti sin zaman za srečo in zabavo, umira mati od glada. „Ti edini Bog tam nad zvezdami, moreš presoditi, kdo teh nesrečnikov je bil krvnik, a kdo žrtev“, s temi besedami se završuje povest — V pripovesti „Bene nati“ slika pisateljica z živimi barvami poljsko kmetijsko plemstvo, ki zaničuje priprostega kmeta. — Kdor je prečital lanski in letošnji zvezek „Izbranih pripovesti“ E. Orzeszkowe v hrvatskem prevodu, se je seznanil z najboljšimi deli velike, znamenite poljske pisateljice. Hvaležni moramo biti „Matici Hrvatski“ tudi Slovenci, da nam podaja lepe prevode največjih ruskih, poljskih in čeških pisateljev, katerih, žal, pri nas — pogrešamo. M. Govčkarjeva.

70letnica dvornega svetnika prof. dr. Jana Kvičala.

Dne 6. majnika je dovršil sedemdeseto leto prezasluznega, češkemu narodu in znanosti posvečenega življenja profesor klasične filologije na češkem vseučilišču, nekdanji dolgoletni poslanec in dež. odbornik dr. Jan Kvičala. Kvičala je mnogo storil za češko znanost; češke pridobitve v stroki klasičnih ved so ali Kvičalovo delo ali pa delo njegovih učencev. Tudi tuji učenjaki so crpali iz Kvičalovih studij o grških tragikih in rimskih klasikih. Nič manje niso njegove zasluge za ustanovitev in razvoj češkega vseučilišča, za občne ljudske šole, ki jim je dal program s svojo „lex Kvičala“, za „Češko Akademijo“ ter za „Narodni Muzej“. Slavni češki jubilent še ne zapušča svojega delokroga, tako da se je nadejati, da obelodani še mnogo znanstvenega gradiva. A. Z.

† Zmaj Jovan Jovanović. Spočetka junija meseca je umrl najznamenitejši pesnik starejše srbske literarne generacije, dr. Jovanović Zmaj, čegar divne lirske pesmi ostanejo narodna last Srbov še dolge, dolge čase. Guslar v srbski vasi, pastir v planini, priprosta devojka na delu, srbski vojniki pod puško, akademik s trobojnico „Zore“ preko prsi in koncertni pevec v dvorani . . . vsi pojó Zmajeve pesmi iz duše in srca. Saj je pel Zmaj Srbom tako, kakor še nihče do njega, in zato ostane njegova slava večna! Rojen je bil 24. novembra 1833 v Novem Sadu, kjer je njegov oče županoval. Šolal se je v Požunu, Pešti, Pragi in na Dunaju ter je postal magistratni tajnik v Novem Sadu. A birokratstvo mu ni ugajalo, zato se je posvetil zdravilstvu ter postal l. 1863.

zdravnik. Živel je pozneje v raznih srbskih mestih, v Pančevu, Karlovcih, Kamenici, Belem Gradu, pa tudi v hrvatskem Zagrebu, v Budimpešti in na Dunaju. V zakonu ni imel sreče; lepa ljubljena žena mu je kmalu umrla in za njo še hči edinka, Smilja. Uteho je Zmaj iskal in našel v literaturi, ki se ji je posvetil od l. 1849. Pisal je v razne leposlovne in humoristične srbske in hrvatske liste ter izdajal in urejal tudi sam liste („Javor“, „Zmaj“, „Neven“). Bil je izredno plodovit literat. Svoje zbrane pesmi je izdal l. 1882. („Pevanija“) v 10 zvezkih ter jim dodal l. 1896. še dva zvezka („Druga pevanija“); l. 1874. so praznovali vsi srbski listi Zmajovo literarno 25letnico in razna društva, akademije in Matice so ga imenovali častnim članom. Opeval je svoj narod in njegove junake, srbske vrle matere in lepe devojke, a imel je tudi srce za tlačene in trpeče ter je gojil posebne simpatije za otroke, ki jim je izdajal list „Neven“! Glavna sila Jovanovića Zmaja je bila lirika; napisal je mnogo po obliki in ideji prekrasnih, v narodnem duhu in slogu zloženih lirskih pesmi, ki so trajni biseri srbske literature. Proze je sicer napisal malo, a veliko umetniško vrednost ima njegova povest „Vidoslava Brankovičeva“. Njegovo narodno veseloigro „Šaran“ igrajo še danes z uspehom. Imel je tudi mnogo humora in satire, saj je bil ne le nežnočuten poet umetnik nego tudi duhovit mož, poln žarkega, demokratskega rodoljubja. Bil je idealist v vsakem oziru, zato plaka za njim srbska domovina, ki je izgubila z Zmajem genija, ki ga je znal dvigati v dneih nesreče in žalosti ter ga navduševati s svojo ognjevitostjo. Na grob slavnega brata Srba polagamo i Slovenci lovor-venec z globokim sožaljem! c. r.

† Bedřich Peška. 15. junija t. l. je umrl v Pragi zaslužni narodni prvoboritelj, pisatelj in žurnalist Peška, magistratni svetnik v penziji. Od l. 1842. nadalje je spisal več zgodovinskih romanov, pesniških zbirk in malih iger. Tudi iz drugih literatur je prevel — zlasti za gledališče — več del. Njegove lirske pesmi so uglasbili razni češki skladatelji. Bil je dopisnik listov „Květy“, „Světozor“, „Pravnik“ i. dr. V politiki je stal na strani dr. Riegra, Nerude, Naprstka, Tomka, Jul. Gregra in drugih mož, ki so priborili Čehom narodni in kulturni preporod. Zaslužen, dasi v novi dobi pozabljen mož! c. r.

† Wacław Koszczyk, poljski pisatelj, znan v literaturi pod pseudonimom Sahi-Bej, je umrl v lvovski bolnišnici 73 let star. Rojen v Haliči, je preživel pokojnik več let v Egiptu in v Carigradu kot inženir. Vrnivši se v domovino, se je Koszczyk posvetil popolnoma slovstvu. Bil je potpisec in novelist demokratskih in naprednih idej. Njegove novele imajo izvorna socialna in zgodovinska temata, slog mu je bil barvit in nekam orientalsko pisan. Zgodovina poljska mu je bila neizcrpen vir popularnim delom, ki so bila vzlic zanosnemu, iskrenemu domoljubju včasih brez mere tendenčni in Rusom sovražna. Glavne njegove povesti, ki so jih svobodno Poljaki čitali z entuziazmom, so: „Wybrańcy losu“, „Ład boży“, „Praca Syzyfa“. Nada, da vstane zopet svobodno poljsko kraljestvo, ga ni ostavila do zadnjega diha, ko je umrl pozabljen in siromašen v javni bolnišnici.

Kollarjevi ostanki v Prago. Ni ga menda olikanega Slovana, ki bi mu ne bil znan odlični češki pesnik in vzorni rodoljub Jan Kollár, sloviti buditelj narodne zavesti in poetspeševalitelj slovanske vzajemnosti.

Dne 16. majnika so hvaležni Čehi prepeljali njegove ostanke s tujega, nam Slovanom sovražnega Dunaja v Prago. Pesnik Kollar je počival namreč doslej na dunajskem Marksovem pokopališču tik Kopitarjevih kosti. Potovanje

slavnega pevca z Dunaja v kulturno češko središče je bila v istini triumfalna pot. Ves češki narod je spremljal s pijeteto in hvaležnostjo zadnje romanje telesnih ostankov enega izmed največjih svojih sinov v češko deželo. Jan Kollár se je rodil dne 29. julija 1793 v Mošovcih v Severni Ogrski med ogrskimi Slovaki. Vrlo nadarjeni deček je kazal že v zgodnji mladosti posebno nagnjenje in ljubezen za pesnikovanje. Njegov oče ga je želel imeti doma pri kmetijstvu, a mlađičevo srce je hrepenelo po vednostih. Tako je Kollár odšel leta 1808 na gimnazijo v Kremenico. Marljivi in dovtipni deček je pretrpel dokaj dijaškega stradanja med svojim šolanjem, kajti oče ga je tri leta kasneje zapustil popolnoma, ker se ni hotel vrniti domov k plugu. V Požunu je stopil v protestantski licej ter se ondi seznanil z raznimi slovanskimi pisatelji in rodoljubi, s tedanjo mlado češko književnostjo; posebne važnosti pa je bilo, da se je tam seznanil tudi s Palackim. Dovršivši v Požunu z izvrstnim uspehom filozofijo in teologijo, je bil Kollár nekaj časa odgojitelj, a kmalu je odšel na vseučilišče v Jenó, ki je bilo priljubljeno izobraževališče protestantskih teologov slovaških. V Jenó se je Kollár seznanil s krasno pastorjevo hčerko Frideriko Viljemino Schmidtovo, za katero je vzplamtel v čisti ljubezni, ki jo toli lepo opeva v „Slavini hčeri“. A ljubezen do slovanskega naroda je bila pozneje tolika, da ji je žrtvoval celo svojo osebno srečo. Ko je namreč umrl oče njegove oboževane Mine, so mu ponudili njegovo službo. Le tako bi se mu bilo posrečilo, poročiti se z dragim mu bitjem. Toda Kollár je odklonil, kajti njegovo plemenito srce je hrepenelo domov, pomagat svojemu zatiranemu narodu, Minina mati pa ni hotela pustiti hčere na Ogrsko. L. 1835, po 17 letni odločitvi, pa si je Kollár vendar pripeljal krasno Mino kot svojo soprogo v Pešto. L. 1819 je namreč prišel Kollár za duhovnika v Pešto. Na svojem povratku v domovino se je pomudil mesec dni v Pragi, kjer se je njegovo do vzetno srce popolnoma ogrelo za slovanske težnje. Prišedši v Požun je solzeč objel svojega mlajšega prijatelja Palackega ter vzdihnil: „Prijatelj, hudo je, hudo, naš narod je nesrečen. Šele zdaj poznam njegovo žalostno stanje in njegove velike potrebe!“ V Pešti je ostal vzlic svoji bolehnosti do l. 1849. ter je bil tam svojim rojakom tako v duševnem, kakor v narodnem življenju pravi oče. Tega leta je bil imenovan profesorjem arheologije in mitologije na dunajskem vseučilišču. Umrl je dne 24. januarja 1852. Na njegovem nagrobnem spomeniku so vdolbene lapidarne besede:

„Živ jsa v srđci celý národ nosil;
zemřev žije v srđci národa celého.“

(Dokler je živel, je nosil v svojem srcu ves narod;
mrtev živi v srcu vsega naroda.)

Kollár je apostol slovanske vzajemnosti in je bil v zvezi z vsemi tedanjimi slovanskimi rodoljubi, ki so se po njem dalje med seboj seznanjali ter približevali. On je za gotovo veroval, da je solidariteta Slovanstva jamstvo boljše bodočnosti. Njegovo najimenitnejše delo je „Slávy dcera“ (Slavina hči), polna izvirnih čuvstev in narodne navdušenosti. Kdor hoče „Slavino hčer“ umeti, mora temeljito poznati slovansko zgodovino. Pesnika vodi slovanski bog ljubezni po razvalinah nekdanjega Slovanstva, pa tudi po živih krajih slovanskih. Predvsem pa je vzvišen prolog k „Slavini hčeri“; to je veličanstvena elegija nad grobom Slovanstva v sedanji Prusiji in Kollárjev najznamenitnejši pesniški proizvod. Ko si je pesnik ogledal v duhu vse imenitne in vse žalostne kraje Slovanstva, dobi od Slavine hčeri z neba vest, kje so še zvesti sinovi Slave, kje pa neverne izdajice mile matere ter vzklikne: „Peklo zrádcům, nebe Slávům věrným“ (Pekel izdajicam, nebo zvestim Slavom).

Razven tega je prijavil Kollár več manjših jezikoslovnih in arheoloških razprav. V vseh svojih spisih izraža svoje slovansko srce tako pristno in idealno, da je zlasti s svojimi pesmimi raznel slovanske narode. Njegovo narodno navdušenje, njegova ljubezen do vseh slovanskih bratov, njegova žalost radi izgubljene slavne preteklosti ter nadeja v boljšo prihodnost so in bodo še krepili in oživljali sinove češkega naroda in Slovanov sploh.

A. Z.

GLEDALIŠČE IN GLASBA.

Slovensko gledališče. Odbor dramatičnega društva v Ljubljani je angaževal doslej sledeče nove pevce in pevke: g. Ouředníka (bariton) iz Plzni, g. Peršla (bas) iz Brna, gđč. Klemens (koloraturka) iz Črnovc, gđč. Stolz (alt) iz Prage; g. Altmanna (ljubimec) iz Prage, gđč. O. Spurno (ljubimka) iz Plzni, gđč. H. Vugričić (igralka-pevka) iz Zagreba in g. Ambroža (spevokomik) iz Zagreba. Razen domačih igralcev ostanejo še vprihodnje g. Boleška pri dramih ter ga. Skalova in S. Orželski pri operi.

„**Národní divadlo**“ v Brnu. Brno mora biti zopet češko! To je danes geslo pri nabiranju narodnega davka za drugo češko narodno gledališče. Čehi pripoznavajo veliki kulturni in socialni pomen gledališča, zato so tudi požrtvovalni za zgradbo velikega češkega gledališča v Brnu. Nemškutarsko Brno je srce slovanskega ozemlja, druge češke kronovine. Na Moravskem so se ohranili še v svoji izvorni krasoti slovanski značaj in beseda, slovanska noša in šega. Poglejte le Hanaka okoli Kromeríža, opazujte le Slovaka okoli Velegrada, poslušajte le Valaha okoli Vsetína! — To so pristno naši, nepokvarjeni Slovani. Stolnica Moravske pa je tekom časa po svojih judovskih tovarnarjih vzela s surovo silo češkim delavcem njih češke otroke ter je naredila iz njih v nemških šolah janičarje, odpadnike. Zato pa se zdaj s pravim češkim navdušenjem in z občudovanja vredno požrtvovalnostjo nabirajo doneski za narodno trdnjavo — brnsko „Narodni divadlo“. V Pragi bodo češke dame kmalu nabrale 20.000 K. Vzgledujmo se nad vzorno slovansko požrtvovalnostjo bratov Čehov!

A. Z.

Venec Smetanovih oper v Narodnem divadlu. Uprava „Nar. divadla“ v Pragi je priredila v prvi polovici majnika t. l. ciklus vseh osmero oper Miroslava Smetane. K posameznim predstavam so bili povabljeni odlični češki pevci in pevkinje, ki sodelujejo na tujih odrih. Opere so se vrstile takole: Dne 1. majnika „Braniboři v Čechách“; dne 2. majnika „Prodána nevěsta“; dne 4. majnika „Dalibor“; dne 6. majnika „Dve vdovi“; dne 8. majnika „Libuša“; dne 9. majnika „Hubička“ (Poljub); dne 10. majnika „Tajemství“ (Skrivnost) in naposled dne 12. majnika ob dvajsetletnici smrti slavnega mojstra „Čertova stěna“.

Poljska gledališča v sezoni 1903 4. Poljska drama ima troje odličnih gledališč: v Krakovem, Lvovu in v Varšavi. Veliko opero goji le „Teatr Wielki“ v Varšavi. V Poznanju se poljsko gledališče zaradi krutega nemškega hakatizma ne more razviti. V poslednjih 15 letih se je poljska dramatska literatura sijajno dvignila ter so igrala poljska gledališča toliko dobrih izvirnih novitet, kakor relativno nobeno drugo evropsko gledališče. Plodovitost poljskih dramatikov je naravnost čudovita, a tudi kvaliteta njih del vzbuja respekt. Med poljskimi pisatelji dram so vzbudila zasluženo pozornost literarnega sveta za domačimi mejami zlasti imena: Stanislaw Przybylski, Jan Avg. Kisielewski, Lucian Rydel in gotovo največji med njimi, Stanislaw Wyspiański, ki je najmočnejša individualiteta modernega polj-

skega dramatika. Kisielewskega „Karikature“ so se igrale tudi v Ljubljani z velikim umetniškim uspehom; Rydla drami „Za čarano kolo“ in „Za večno“ sta se izredno uspešno predstavljali tudi v Plzni in v Pragi; Przybyszewskega moderne psihološke drame pa se igrajo ne le na Poljskem in Češkem, nego tudi na Ruskem. Krakovsko mestno gledališče je uprizorilo med drugim v minoli sezoni nekaj Shakespearovih del („Vihar“, „Trgovca beneški“ in „Henrik IV.“), Oskarja Wildeja „Gospo brez imena“ in Hauptmannovo „Rožo Berndtovo“. Izvirne novosti so bile: St. Nowaczyńskega ciklus treh enodejank „Swiatlocienie“, polnih silnega sarkazma in bliskovitega dovtipa; W. Lewickęga „O inne życie“ in E. Orzeszkowe „Anastazyja“ (dramatizacija Walewskega), ki pa ni uspela. — Lvovsko mestno gledališče je uprizorilo Göthejevega „Fausta“, A. E. Hartlebena „Rosenmontag“ („Poniedzialek karnawalowy“), Najdjenova rusko dramo „Vanjuščinovi otroci“, ki je imela lani v Moskvi in v Petrogradu velik uspeh, ter nekaj novih francoskih glum. Izvirni novosti sta bili: „Dymisya“ Rossowskega, mladega dramskega talenta ter „Eros in Psyche“, fantastičnoromantična drama Źulawskega z godbo Jana Galla, ki je dosegla izreden uspeh spričo sijajne uprizoritve, ki jo je posvetil temu krasnemu in tudi efektnemu delu veleinteligentni ravnatelj Tad. Pawlikowski. — Varšavski „Teatr Wielki“ je dal Joachim Oreficejevo italijansko opero v 4 dejanjih „Chopin“, zloženo docela po melodijah in motivih skladb nesmrtnega poljskega komponista Chopina. Aniol Orvieto je spisal za to opero fantastično in deloma historično besedilo po biografiji Fryderika Chopina in francoske pisateljice George Sandove. V svoji „Historie de ma vie“ je že Sandova prorokovala: „Pride čas, ki izroči Chopinovo godbo skoraj brez izjeme orkestru in takrat izve ves svet, da je bil Chopin ogromen in vsestranski talent, čegar individualnost je bila večja kakor Bachova, obsežnejša kakor Beethovenova in dramatičnejša kakor Webrova“. Poljski glasbeni kritik A. Polinski trdi, da so bile te proroške besede resnične ter da jih je opera „Chopin“ potrdila. V operi sta le Chopin in Flora (G. Sandova) realni osebi; vse druge so fantastični tvorci. Prvo dejanje se vrši l. 1826 na Božič v poljski vasi. Drugo dejanje se vrši 11 let pozneje v Florini vili v Parizu. Zadnji dve kažeta konec Chopina.

E. Čirikov: „Židje“. Član „Moskovske moderne“, (gl. „Slovana“ št. 12. l. 1903 str. 366), Čirikov, ki se je pokazal v svojih novelah iz ruskega dijaškega življenja izbornega, skoraj nedosežnega slikarja ruskega milieuja, modernih socialnih borb in teženj ruskega naroda, je spisal dramo v štirih dejanjih „Židje“. Snov jej je zajel iz dobe lanskih krutih pobojev in kanibalskih izgredov v Kišinjevu. To delo Čirikova se odlikuje zlasti z zdravo, brezobzirno realitiko; značaji so krepko očitani; dejanje je vseskozi živahno. Poleg tega pa je drama „Židje“ tudi kulturnohistoričnega pomena. Dramo je seveda ruska cenzura prepovedala spraviti na oder! Boji se pač, da bi se zgodilo zopet, kar je povzročila Krylova „Sinovi Izraela“: nove fanatične izbruhe proti sovrugom Rusije, židom! M. G.

S. Najdjenov: „Vanjuščinova deca“. Ruski dramatik Najdjenov je lani napisal dramo, ki je pendant Gorkega „Malomeščanov“, delo, polno groze in greha, a tudi poetičnih krasot, močnih, kakor iz jekla vlitih značajev, moderno sliko iz ruskega rodbinskega življenja. V rodbini kakor kremen trdega in poštenega trgovca Vanjuščino kradejo, lažejo, sovražijo in krvoskrunijo; mati je omejena žena, oče, poštenjak, le krut krotilec, ne pa odgojitelj. Hiša propade gmotno in moralno, in gospodar se ustrelji, medtem ko se praznuje zaroka najstarejšega sina. Mračno dramo pristonruskega duha v Rusiji

mного predstavljajo ter so jo z velikim uspehom predkratki igrali tudi v poljskem prevodu in Lvovu. c. r.

Mihajl Ivanovič Glinka. 20. maja t. l. je minilo 100 let, kar se je rodil genialni ruski narodni komponist, osnovec ruske opere M. J. Glinka. Ruski narod je nameraval postaviti 20. maja letošnjega leta temu svojemu velikanu v Peterburgu na Gledališkem trgu poleg konservatorija krasen spomenik, ki ga je izdelal R. R. Baha. Toda rusko-japonska vojna je zakrivila, da se je preložila ta slavnost na nedoločen čas. Glinka je bil potomec jako stare plemenitaške roduvine in se je rodil v Novospanskem. Odgojevala ga je njegova babica; sploh se je gibal v svojih otroških letih skoraj edinole v ženski družbi, in tako se je razvila v njem še bolj prirojena mu dojmljivost in nervnost. V 12. letu je prišel Glinka v neki učni zavod, kjer se je zanimal v prvi vrsti za glasbo, kateri se pozneje posvetil popolnoma. Najznamenitejše delo Glinke je njegova opera „Žizn za carja“, in to zato, ker je vzeta iz nje ruska narodna himna enakega naslova. O drugi njegovi operi „Ruslan in Ljudmila“ je pisal „Journal des Débats“: Ta opera fantastičnega in polvztočnega značaja niti malo ne spominja na „Žizn za carja“; talent avtorja je tu zrelejši in mogočnejši. „Ruslan“ je brez dvoma stopinja naprej, nova faza v razvitju Glinke. Njegov talent je gibčen in raznoobrazen. Njegov slog ima redko svojstvo — da se izpreminja po volji skladatelja z ozirom na potrebo in karakter sujeta. — Krasno je tudi Glinkovo delo „Kamarinska“, nadalje „Španske overture“ in ogromno število romanc. Glinka je skladal skoraj kakor Mozart: na izprehodih, v gostilni, pri svojih prijateljih; okrog njega so se smejali, on pa je pisal note, kar mu je bilo lažje kot podpisavati svoje ime, kakor se je izrazil sam v svojih „Zapiskah“. Glinka je bil mnogo v Berlinu, na Dunaju, v Parizu, v Milanu in Neapolju. V vseh teh mestih in drugod so se dajala z največjim uspehom njegova dela. Zadnja leta je prebil veliki ruski komponist v Berlinu; občeval je z mnogimi tedanjimi nemškimi komponisti, zlasti pa sta si bila iskrena prijatelja z Meyerberjem. Glinka je umrl v Berlinu 2. (15.) febr. 1857., kjer so mu postavili tudi spominsko ploščo, pisano v nemškem in ruskem jeziku. Njegove ostanke so prepeljali pozneje na Rusko.

Rusko gledališče. Vpliv vojne se kaže semtertje tudi na ruskih odrih. Operna pevka Dolina, ki je znana tudi ljubljanskemu občinstvu, poje sedaj na odrih Kjujevo pesem „Varjag“ in pesem „Pobjeda“ Danilevske. — Peterburški „Novi teater“ je uprizoril Tihonovo enodejanko „V puščavi“, ki realistično opisuje človeško revščino. Rusko dramatično slovstvo je prenapolnjeno sličnih snovi tako, da se že ruska kritika sama oglašča po kakem veselejšem predmetu. — Maloruski dramatik M. P. Staricki je umrl v 64. letu svoje starosti v Kijevu.

Moderna italijanska operna dela. Puccinijeva opera „Madame Butterfly“ je pri premijeri v Milanu tako propala, da jo je skladatelj takoj zopet umaknil. Repriza popravljene opere v Rimu pa je bila bajé triumfalna ter za skladatelja izredno častna. — Mascagnijeva nova opera „Iris“ je baje krasno umetniško delo, a v Italiji je vendarle malone propala. Tudi na Reki ni imela posebnega uspeha, dasi jo kritika hvali. — Leoncovallo je zložil novo opero „Roland“, ki se prvič uprizori v Berlinu. — L. 1903 je dala Italiji 67 novih oper, ne všteti onih, ki so bile napisane, a ne uprizorjene. Izmed vseh teh opernih novitet so vzbudile pozornost le Giordanova „Siberia“, Samarova „Storia d' amore“ in Smareglina „Oceana“. Druge pa so izginile v pozabnost. — Opernega mednarodnega tekmovanja, ki ga je razpisal milanski založnik muzikalij Sonsogno, se je do

31. decembra 1903. udeležilo 237 novih oper. Izmed teh je „Teatro Lirico“ v Milanu vpriporilo meseca maja tri najboljše: „Višnjevi domino“, uglasbil Franco da Venezia, — „Manuel Menendez“, uglasbil Filiasi in „Kozja pastirica“ (La caprera), uglasbil Francoz Gabriel Dupont. Prva opera ima slabo besedilo, druga ni dovolj izvirna, tretja pa je zmagala, ter dobi skladatelj Dupont razpisano častno nagrado 50.000 lir, okoli 43.000 K. Tako pospešuje Italija izvirno opero.

c. r.

TEHNIKA.

Prehod življenja skozi svetovni prostor. Švedski učenjak Arrhenius poroča o prehodu življenja v svetovnem prostoru. Arrhenius dokazuje hipotezo različnih učenjakov, ki trde, da prehajajo organizmi od enega svetovnega telesa k drugemu, in da dobiva vsaka zvezda, ko se je že dovolj ohladila, organske snovi od kake druge zvezde, recimo od zemlje. Iz teh snovi nastane potem na dotični zvezdi bodisi rastlinstvo ali živalstvo. Arrhenius je prišel na to hipotezo potom natančnih matematičnih in fizikalčnih preiskav, ter hoče tudi dokazati, da je sila ali moč, ki vsa taka majhna telesa prenaša, le tlak luči v zvezi z električnim polnjenjem.

Plošče iz žaganja in cementa. Znano je, da so se često otiline v sredini plošč iz magnezija in klormagnezija izpolnjevale z žaganjem, in da se izvršitev plošč iz žaganja, pomešanega s portlandcementom, ni hotela posrečiti, ker je žaganje vsakokrat odtegnilo cementu vso, za združenje potrebno mokroto. Zato je sedaj prav lahko narejati trpežne plošče, ako se porablja v to svrhu le s potrebno mokroto nasičeno in napito žaganje. Take plošče so trdnjše in ne raztržne ter niso nikdar mokrotne, kakor se opazuje to lahko pri pločah iz magnezita in klormagnezije.

Ko se je žaganje presejalo in očistilo vseh večjih delcev in nesnage, tedaj se polije z vodo, premeša in pusti 24 ur pri miru. Od tega žaganja se vzame potem tri dele na dva dela portlandcimenta (ali, kar je isto, 100 utežnih delov žaganja na 240 utežnih delov cementa) ter se vse to dobro premeša; potem se dodene še 48 utežnih delov vode, na kar se masa še enkrat premeša. Na ta način pridobljena masa se natlači v neko za to pripravljeno modlo. Da pa se plošče dobro in enakomerno strde, treba jih je še večkrat politi z vodo. Take plošče tehtajo v velikosti po 1 m² in do 1 mm debele le blizu 1 kg, tako, da tehtajo plošče, ki so 15 mm debele pro 1 m² približno 15 kg. Nadalje se dajo prav dobro vrtati in z vsakovrstnimi žrebli pribijati, ne da bi se drobile ali poškodovale. Iz tega sledi, da je ta iznajdba za obrt veljavna. Vsak tehnik ve, kako je pri marsikateri priliki pogrešal plošče, ki bi bile v prvi vrsti lahke ter bi se dale tako nestransko rabiti kakor sedaj iz žaganja in cementa pridobljene plošče. Kdo bi si še pred leti mislil, da dobi žaganje enkrat tudi svojo veljavo na velikanskem polju industrije?

N-žarki. Čudne žarke je pred kratkim opazoval R. Blondlot v Nancy najprej v Auerjevi luči, potem pa tudi v navadnem plinovem plamenu. Žarki, ki jih je Blondlot imenoval n-žarke, prodro tanke železne plošče, les in papir ter se ne morejo opazovati s prostim očesom, ne morejo povzročiti iz lastne moči nobene fosforescence, pač pa morejo pomnožiti svetlobo fosforičnih teles. Sedaj poroča Blondlot, da močen pritisk na gotova telesa povzroča tudi n-žarke in je v to svrhu eksperimental z lesom, steklom in drugimi telesi. Dokler je bil pritisk navadne stiskalnice na telesa intenziven, je opazoval n-žarke, ki so fosforičnemu kalcium-sulfatu povzročali mogočnejšo luč; isto je opazoval na fosfo-

ričnem kazalcu svoje ure. Iste nasledke pa je opazoval tudi pri kristaliničnem žveplu, okovanem železu, utrjenem mesingu i. t. d. N-žarki, katere je n. pr. izpeljal iz utrjenega železa, so prodrli 15 milimetrov debelo ploščo iz aluminija in 30 milimetrov debelo hrastovo desko. Ko je preiskal železna orodja iz 18. stoletja, tedaj je našel nadalje interesantno prikazen, da so ta orodja nad več kakor sto let obdržala te čarobne in skrivnostne n-žarke. Kolikoga pomena more biti ta iznajdba, se še ne da presoditi.

Inž. Ferdo Lupša.

UMETNOST.

Slovensko umetniško društvo je bilo 4. junija tiho, skrivoma pokopano. Neozdravno je zbolelo že 1. 1902. septembra meseca ter je ležalo v smrtni agoniji brez zdravnika samo 4 mesece manj ko dve leti. Nihče se ni zmenil zanje, ko se je borilo s smrtjo, nihče mu ni spisal niti vrste nekrologa, pri pogrebu pa je bilo jedva 5 ljudi. Tako žalostno je izginito s površja društvo, ki je vzbujalo najlepše nade in ki je tekom petih let storilo toliko, kakor ne stori vsako društvo niti tekom petindvajsetih let. Ustanovljeno 23. jul. 1899, je priredilo 15. sept. 1800 v „Mestnem domu“ l. slovensko umetniško razstavo, ki se je otvorila s slavnostno akademijo v „Narodnem domu“. Pri akademiji so sodelovali člani slovenske opere in učitelji „Glasbene Matice“. Razstavo samo sta slovesno otvorila grof Schaffgotsch imenom dež. predsednika in župan Iv. Hribar. 8. okt. se je pripeljalo na razstavo okoli 315 Tržačanov in Tržačank ter se je vršil zvečer v Sokolovi dvorani časten *jour-fixe*; dne 29. okt. pa se je pripeljalo nad 100 spodnještajarskih Slovencev, zlasti Celjanov, katerim je priredilo društvo istotak večer, poln narodnega navdušenja in slave za domačo umetnost. Razstava je dosegla nepričakovano velik moralen in finančen uspeh; skoraj vsi slovanski listi so prinesli laskava poročila o tem prvem skupnem nastopu slovenskih umetnikov in končno je ostalo v blagajnici malone 2000 K čistega dohodka. Na povabilo hrvatskega umetniškega društva v Zagrebu se je najboljši del razstavljenih slovenskih umetnin prepeljal še v Zagreb, kjer se je otvorila dne 12. dec. 1900 v „Umetniškem paviljonu“ II. slovenska umetniška razstava s pričo vladnih in mestnih zastopnikov. Uspeh te razstave je bil v moralnem ožiru zočet najčastnejši za društvo in za umetnike; neugoden pa je bil v finančnem ožiru. Do te dobe je prirejalo društvo v zimski sezoni tudi redne *jour-fixe* v „Narodnem domu“ s predavanji in muzikalčno-pevskimi produkcijami članov slovenske opere in učiteljev „Gl. Matice“. Bili so to lepi večeri, ki so gojili družabnost med raznimi delavci na polju slovenske umetnosti ter so pridobili društvu mnogo podpornikov. Dne 8. dec. 1901. je priredilo društvo v proslavo A. Dvořakove 60-letnice koncert s predavanjem v „Nar. domu“, ki pa se gmotno ni obnesel. Od tega časa, ko so se izvršile v odboru nekatere izpremembe, so *jour-fixe* ponehali. 1. sept. 1902 se je otvorila v „Nar. domu“ slovesno končna III. slovenska umetniška razstava, ki pa ni dosegla niti moralnega niti gmotnega uspeha ter je imelo društvo zato veliko gmotno izgubo. Večina slovenskih listov je pisala razstavi neprijazno, zato ni bilo niti dovolj domačega občinstva, niti gostov. K tej očitni nezgodi društva pa se je pridružil še notranja nesreča, ki je zadalja društvu zadnji, smrten udarec, na katerem je dve leti hirajoče društvo končno tudi umrlo. Nezaslužnega konca društva, ki je delalo tako uspešno in častno, so krivi razni faktorji, v prvi vrsti pa slovenska žurnalistika, ki je stavljala do naših umetnikov pretirane zahteve

ter je s tem umorila spočetka živo zanimanje občinstva; v drugi vrsti pa nekateri člani, ki so vedno skrbeli le za svoje interese, ne pa za interese vsega društva in ki niso uvaževali malih, v umetniškem oziru nerazvitih slovenskih razmer, nego so zamenjali Ljubljano z Monakovim ali z Dunajem, kjer dosega tudi aristokratska umetnost brez reklame in brez kompromisov dovolj uspeha. Ta zmotna je bila društvu usodna. Korakoma se more doseči tudi v naših razmerah na umetniškem polju mnogo, skokoma pa le — deficite in odpor! — Dedič razpuščenega sloven. umetniškega društva je „Vesna“ na Dunaju. Naj bi se novo slovensko umetniško društvo v tujini učilo ob žalostni usodi društva v domovini, da mu je treba jeklene vztrajnosti, treznosti in predvsem najidealnejše nesebičnosti med izvršujočimi člani. c. r.

Vegov spomenik. Akademični kipar Ivan Zajec, ustvaritelj prekrasnega Prešernovega spomenika, je izvršil sedaj tudi osnutek spomenika, ki ga dobi v Ljubljani slovenski junak in učenjak Jurij baron Vega. V tem zvezku „Slovana“ prinašamo dvoje fotografskih reprodukcij tega originalnega Zajčevega osnutka in sicer en face ter en profil.

Zajec je Vegovo delovanje ter Vegov značaj naravnost izvrstno individualiziral. Vega ni bil strasten poveljnik in vojskovodja z mečem v desni in z s pištolo v levi roki, nego v prvi vrsti miren učenjak, resnoben znanstvenik, ki je dosegal svoje sijajne uspehe v vojnah s Turki in Francozi le s praktično uporabo svojih teoretičnih iznajdb. Zaradi tega je upodobil kipar psihološko popolnoma pravilno Vego sedečega s papirji, računi in knjigami v naročju, razmišljajočega in globoko zatopljenega v znanstveno delo. Upodobljen je Vega v historičnem hipu, ko so ga stotnika dne 7. oktobra l. 1789. v utrdbah pred Belimgradom sredi najgroznejše kanonade našli zaverovanega v matematičnih računih, na podlagi katerih je prisilil Turke, da so že naslednjega dne kapitulirali ter izročili Laudonu beligradske trdnjavo.

Vega sedi na prevrnjeni utrdbi, spleteni iz bičevja, ki sklepa ilovico, pesek in kamenje v trdno obrambo proti turškim bombam. Kipar je dal s pomočjo zanesljivih portretov Vegi duhovite markantne poteze v licu, ki pa hkratu takoj izdaja — kranjskoslovenski tip visokega čela, obritega ozkega obraza in mehkih ust. Oblečen je junak v historični, dekorativni lepi artilerijski uniformi XVIII. veka. Pred spomenikom na desni ležita na zlomljenem turškem repu avstrijski top in avstrijska zastava; na levi pa stojita Mars (bog vojne) in Veda, Mars, impozantna, silna, a vitka oseba s klasičnim, energičnim obrazom pod grško čelado, štiti Vego z odločno iztegnjeno desnico pred granato, ki se je pravkar razpočila na tleh; Veda, nežna, čarobnolepa ženska, se dviga za Marsom iz dima, ki se kadi iz iztrebljenega, od Vege konstruiranega možnarja. Nalahko se sklanja k učenjaku, kakor bi mu šepetala novo matematično idejo, v levici pa drži topov nastavek: merilo razdalje in elevacije. Te dve stranski figuri učinkujeta jako harmonično, ter je kontrast med krepko muskulaturo Marsa ter med mehкими, okroglimi oblikami Vede izražen mojstrski.

Na zadnji strani spomenika pa je pridejal kipar še basrelief, ki kaže kmetskega slovenskega dečka Jurčka Veho, kako se poslavlja od očetovske hiše v Zagorici pri Moravčah in od svojih tovarišev ter sprejema blagoslov svoje dobre matere, preden ga odpelje oče v ljubljanske šole. Ta krasni relief, fino umetniško delo, polno idilične poezije, dokumentuje v mramorju, da je bil Vega sin slovenske kmetice . . .

Ves osnutek, o katerem so se izrazili dunajski umetniški krogi, da je „eine im monumentalen Stile komponierte Arbeit“, je krasen, realističen modern umotvor, izviren v ideji in brez sledu konvencionalne šablone.

Ta osnutek pa kaže hkratu, kako sijajno napreduje naš velenadarjeni kipar Zajec. Preverjeni smo, da c. kr. naučno ministrstvo genialni osnutek odobri ter da dobimo v Ljubljano veličasten spomenik, ki bo delal čast slovenskemu učenjaku Vegi in kiparju Zajcu ter možu, ki ima največje zasluge za poznanje Vegovih del in za Vegov spomenik — c. kr. stotniku in slovenskemu pisatelju Fridolinu Kaučiču . . . c. r.

V. V. Vereščagina slikarska zapuščina. Kakor javljajo ruski listi, je ostalo v Vereščaginovem ateljeju nekaj ogromnih slik, ki niso še znane niti v Peterburgu, niti za mejo ter kažejo prizore iz Napoleonovih bitk, rusko-turške in špansko-ameriške vojne. Poleg tega je ostavil nesrečni mojster veliko vrsto pokrajinskih slik iz Japonske, iz Turkestana, iz himalajskih gor in dr. Izmed arhitektonsko-umetniških skic je ostavil Vereščagin zlasti mnogo skic mošej, poslopij in spomenikov iz Srednje Azije ter veliko število perorisb, akvarelov in manjših oljnatih slik. — Poslednja slika Vereščagina, ki predstavlja posvetovanje admiralov Makarova in Molasa na „Petropavlovskem“, je došla v Moskvo in jo je kupil neki tamošnji mecen za 40.000 rubljev. — V Petrogradu postavijo Vereščaginu pred akademijo velik spomenik. Posebno društvo pa priredi potujoče razstave Vereščaginovih del po vseh velikih mestih Evrope.

NAŠE SLIKE.

F. Ženišek: **Študija.** (Umet. priloga). — F. Reich: **Na planinah.** (Umet. priloga v barvnem tisku). — Iv. Zajec: **Spomenik Jurja Vege.** (Gl. str. 225. in 233.) — Ajdukiewicz: **Kurd.** Poljski slikar je tu podal tip junaškega Kurda v gorah Male Azije. Kurdi žive v Kurdistanu (azijatski Turčiji, Perziji in Afganistanu). Rod Assiretov se bavi z bojem, ropom in živinorejo; rod preziranih Guranov pa s kmetijstvom. Kurdi so junaški, svobodoumen, marnosten, a maščevalen narod, ki smatra krvno osveto za dolžnost in roparstvo za časten posel. Assireti so izborni jezdec, oboroženi s puško, subico in sabljo ali handžarjem. Imajo po več žen. Gurani imajo le po eno ženo. Ženske so spoštovane in žive svobodno. Kurdi so zagrizeni, kruti sovražniki Armencev. Pokoljejo jih vsako leto več sto. Vseh Kurdov je 2.250.000 duš. — **Amalfi v Italiji.** Pomorsko mesto v salernskem zalivu s čudovito lego ob skalovitem obrežju. Hiše so vsekane v skalovje ter leže, zvezane s stopnicami, druga nad drugo. Strehe porabljajo za senčne vrtove. Med klopčičem hiš staroklasičnega in novejšega italijanskega sloga, stopnic, mostičev, hodnikov, skal in prepadov rasto vinska trta, oranže, citrone, oljke in palme. Mesto je ustanovil Konstantin Veliki ter je imel včasih republičansko vstavo. Meščanstvo se živi v brodarstvu, ribištvo in z izdelovanjem papirja. Amalfi je mesto najromantičnejše lege na svetu. I. E. Rjepin: **Kozaki pišejo sultanu pismo.** Divji junaki se krohoto rogajo grožnjam sultana, saj se ne boje nikogar! Kdor je čital Gogoljev roman „Taras Balba“, pozna junaštva in grozovitosti starih kozakov dovolj. — Artz: **Na obali.** — Heider: **Pomlad.** Zamišljena trga cvetove grme in misli nanj, ki je priklical tudi v njenem srcu prvo pomlad. — **Janko Kersnik.** (Portr.) — C. M. Medović: **Sremski mučenci.** Hrvatski slikar je naslikal tu prizor iz stare dobe mesta Srema. Pred templjem boga Eskulapa naj bi po ukazu cesarja Dioklecijana štirje sremski kiparji kristijanje žrtvovali na čast Eskulapa ali pa umrli mučeniško smrt. Ker se niso pokorili povelju so jih Rimljani bičali, jih zabili v svinčeno krsto in jo vrgli v Savo. (Čitaj povest „Mučenci“ M. Mayerja, ki jo je izdala pravkar družba sv. Cirila in Metoda gl. str. 350 tega zvezka.)